

Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid og de to Gnupaer.

Af

Herman Møller.

I det Kgl. Vidensk. Selskabs Møde af 21de April har Prof. Wimmer holdt et Foredrag 'Bemærkninger om Vedelspang-Stenenes Tid', der skulde imødegaa den anden, større Halvdel (S. 19—32) af en af mig (i Anz. f. d. Altert. XIX 11 ff.) skreven Anmeldelse af hans Festskrift 'Sønderjyllands historiske Runemindesmærker'.

Jeg vilde ønske, at Prof. Wimmer havde valgt et andet Sted til sit Gensvar, nemlig et filologisk eller historisk Tidsskrift, som jeg havde ventet. Da han imidlertid har valgt dette Sted, maa jeg ogsaa have Lov til at svare ham her¹). Naar jeg her taler om Vedelspang-Stenene og de historiske Spørgsmaal, der knytter sig til disse, sker det ikke, fordi jeg kunde haabe i et eller andet Punkt at kunne modificere min ærede Kollegas Anskuelse. Saadant et Haab nærer jeg ikke. Heller ikke er det min Hensigt paa runologisk Omraade at forsøge paa at overbevise andre om noget, der er afvigende fra hvad Prof. W. erklærer for rigtigt. Jeg vil udelukkende forsvare

¹) Ved det K. V. Selskabs (inkl. Prof. Wimmers) Godhed har jeg her den Fordel, som jeg ikke kunde have haft i et Tidsskrift, at mit Svar udkommer samtidig med Angrebet.

mig. Men paa historisk Omraade kunde det dog være, at en eller anden Læser vilde erkende, at mine Anskuelse angaaende vort Lands Historie i den første Halvdel af det 10de Aarh., ligesom de sikkert bedre staar i Samklang med den historiske Overlevering, saaledes muligvis ogsaa kommer den historiske Sandhed nærmere end Prof. W.s historiske Fremstilling.

I.

Paa runologisk Omraade har jeg kun brugt og kunnet bruge saadanne Midler, som Prof. W. selv har givet os i Hænde. Naar man vil forsøge, nærmere at bestemme Tiden for en Runeindskrift fra det 10de Aarh., kommer det, foruden andre i min Anmeldelse (S. 31 nederst) anførte Momenter, særlig an paa Brugen af de to *a*-Runer, af hvilke den ene (*a*) betegnede en ikke nasaleret, den anden (*ǣ*) en nasaleret *a*-Vokal (*a*, *æ*, *ǣ*). Saalænge Nasaleringen stod ved Magt, forvexles de to Runetegn ikke, men efter at Nasaleringen var opgiven og Lyden *ǣ* (*ǣ*) var bleven til *a* (*æ*), bruges de to Tegn iflæng, saaledes at et ældre *ǣ* (*ǣ*) kan skrives *a*, omvendt et ældre ikke nasaleret *a* (*æ*) nu kan skrives med den Rune, der tidligere betegnede *ǣ*. I sin Bog «Die Runenschrift» S. 320 siger Prof. W., at de to Tegn begynder at blandes i det 10de Aarh.s anden Halvdel.

I min Anm. (anf. Sted) bruger jeg nu dette Forhold, til at fastsætte en terminus ad quem for Vedelspang-Stenene. Jeg siger: 'en terminus ad quem for Vedelspang-Stenene giver . . . den Omstændighed os, at *ǣ* og *a* holdes ud fra hinanden foran andre Konsonanter end Nasaler (om *ǣ* s. nedenfor; et *ǣ* eller *a* foran Nasaler forekommer ikke paa nogen af de to Stene)'. Dermed erklærer jeg altsaa, at naar vi foreløbig ser bort fra *ǣ*ft, hvilket trænger til en særlig Forklaring, maa det konstateres, at *ǣ* og *a* ikke bruges i Flæng, og at Stenene altsaa tilhører den ældre Periode, der holdt *ǣ* og *a* ud fra hinanden. Den Omstændighed, at der paa begge Stene foran Nasaler tilfældigvis hverken forekommer et *ǣ* eller *a*, gör intet til Sagen, da allerede de ældre

Stene fra Tryggevælde og Glavendrup, der af Prof. W. sættes til omtr. 900, bruger a og ą foran Nasaler i Flæng. Hvad siger jeg nu om ąft? Nøjagtig det samme, som Prof. W. har sagt i Festskriftet. Jeg siger (S. 32): 'a i ąft paa begge Vedelspang-Stenene er, som Wimmer selv paa S. 23 i vort Festskrift med Styrke fremhæver, af en helt anden Art end de senere som Følge af svunden Nasalering opkommende ą for a og a for ą'. Prof. W. siger paa det anførte Sted, efter med Rette at have afvist en Konjektur, der paa den første Vedelspang-Sten i Stedet for ąi (*q'-wi*) vilde læse ąuk: 'Denne Skrivemaade (ąuk med ą) kendes dog ellers først fra en Tid, da ą og a brugtes iflæng, hvorimod ąft, ąftir ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden'. Af ą i ąft giver Prof. W. derefter en særlig Forklaring, som jeg i Anmeldelsen akcepterer.

Da jeg i Nov. 1892 havde forelagt Prof. W. et Korrekturafttryk af min Anmeldelse og han derefter havde meddelt mig, at han ikke kunde være enig med mig m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid, vilde jeg meget gerne vide hans Grunde, da jeg i de anførte Præmisses, der indeholder det, det kommer an paa, ikke kunde finde nogen Fejl. Jeg spurgte ham derfor (i Vidensk. Selskabs Møde) d. 2den Dec., om han da tog sin Forklaring af ąft tilbage, ved hvilken han havde ydet mig en Støtte, eller hvad han ellers havde at indvende. Han svarede, at han ikke tog sin Forklaring tilbage: hvad han havde at indvende, kunde han ikke godt sige mig nu, det skulde han nok vise mig senere.

Da jeg antog som en Selvfølge, at Prof. W., saalænge han fastholdt sin Forklaring af Formen ąft, ikke vilde afvise denne sin Forklaringes nødvendige Forudsætninger og Konsekvenser, ventede jeg, at han i sit Foredrag vilde fremkomme med noget helt nyt paa runologisk Omraade, som jeg ikke havde kunnet vide, noget der, trods de korrekt brugte Runetegn a og ą og Formen ąft, som denne er bleven forklaret af Prof. W., af-

gørende vilde henvise Vedelspang-Stenene til det 10de Aarh.s sidste Halvdel, eller at han paa anden Maade vilde paavise, hvorledes hans Forklaring af aft kan forenes med hans kronologiske Resultat. Men i sit Foredrag af 21de April 1893 fremkom Prof. W. ikke med nye runologiske Momenter, naar undtages nogle faa Ord, som han S. 127 (Særtryk S. 18) sagde om Formen paun , der for den ældre Stens Vedkommende sammen med Brugen af Runen a i aft skulde bevise Rigtigheden af hans Kronologi [hvad Formen paun , som vi skal se, er endnu langt mindre i Stand til end aft]. For den 1887 fundne Stens Vedkommende har han intet andet Bevis end a i aft . Hans Forklaring af denne Form var der i Foredraget ikke Tale om, naar undtages en kort Sætning i Slutningen af Afsnittet om aft S. 127, i hvilken han henviser til Forklaringen i Festskriftet: selve Forklaringen har ingen Tilhører lært at kende og kun den Læser, der har gjort sig den Ulejlighed at se efter paa det anførte Sted.

Da jeg ved det mundtlige Foredrag har overhørt denne Henviſning, antog jeg, indtil Foredraget udkom i Trykken, at Prof. W. alligevel havde ladet sin Forklaring falde (hvilket jeg, hvis han havde gjort det aabent, vilde have fundet korrekt). Men hin Slutningssætning viser, at min ærede Kollega ikke har gjort sig klart, hvad der efter min Mening er klart, at hvad han mod mig slutter af Formen aft , ikke kan forenes med hans i Festskriftet givne Forklaring af denne Form.

Min ærede Kollega har aabenbart slet ikke rigtig læst, hvad jeg virkelig har sagt om aft . Thi ikke alene meddeler han ikke med et eneste Ord, at jeg akcepterer og gaar ud fra, hvad han i Festskriftet har sagt om aft , men han kæmper, hvor der er Tale om denne Form, mod Ting, som jeg slet ikke har sagt.

Jeg erklærer, at Vedelspang-Stenene tilhører den ældre Periode, der har bevaret de nasalerede Vokaler intakte. Bortset fra aft har begge Indskrifter, regnet under ét, 9 Gange a eller

ā, hvilke Tegn i alle 9 Tilfælde bruges rigtig: den kortere Indskrift har rigtig ā 2 Gange (āsfriþr, āui), rigtig a 2 Gange (karþi, þaun); den længere har rigtig ā i ét Tilfælde (āsfriþr), rigtig a i 4 Tilfælde (karþi, þausi, upinkars, auk). Hvad angaar aft befinder jeg mig i fuldstændig Overensstemmelse med Festskriftets Forfatter. Efter at have erklæret (Festskr. S. 23), at 'aft, aftir ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden', forklarer Prof. W. Formen aft saaledes: 'Skrivemaaden aft for aft paa Vedelspang-Stenene opfatter jeg derfor som en famlende Betegnelse for en Lyd, som Runeristerne har haft Vanskelighed ved at opfatte nøjagtig, hvad der blandt andet støttes derved, at vi allerede ved Aar 900 i samme Indskrift (Glavendrup-Stenen) kan finde dette Ord skrevet baade aft og auft'. Denne Prof. W.'s Forklaring gengiver jeg i min Anm. S. 32 med disse Ord: 'Vort ā i aft er tværtimod et Forsøg paa at betegne den Lyd, der i den temmelig samtidige¹⁾ Glavendrup-Indskrift vaklende skrives au og a (auft ved Siden af aft)'. Den Lyd, det her drejer sig om, *w*-Omlyden af *æ*, har, som jeg tror, været en kort Tvelyd *æ^u*, der først senere blev til kort Enkeltlyd (*ø*). *æ^uft* kunde paa Glavendrup-Stenen skrives baade auft og aft, idet det korte medlydende *u* enten betegnedes eller ikke²⁾. Et difthongisk *æ^u*, *æ^u* paa den ene og et nasaleret *æ*, *æ* paa den anden Side staar hinanden meget nær, paa Grund af at Næselydenes Stemmetone i sin Klangfarve er meget nær beslægtet med Vokalen *u*³⁾. Dertil kommer, at den

¹⁾ Dette er sagt fra mit Standpunkt, ifølge hvilket Glavendrup-Stenen er yngre (s. nedenfor), derimod Vedelspang-Stenene ældre end Prof. W. antager.

²⁾ ligesom *w*-Omlyden af *i*, den korte Tvelyd *i^u* (senere Enkeltlyd *y*), paa den danske Vedelspang-Sten skrives *iu* (siktriuk *Sigtri^ugg*), men paa den svenske *i* (siktriku *Sigtri^uggw*).

³⁾ Sml. Helmholtz, Lehre von den Tonempfindungen (1. 2. Udg. 1863. 65. S. 177) 4. Udg. 1877 S. 189 og Joh. Schmidt, Zur Gesch. des indogerman. Vokalismus 1, 147 ff.

kvalitative Modifikation, som den *u*-holdige Nasalering plejer at meddele *a*-Vokaler¹⁾, gaar i samme Retning som den, *a*-Vokaler plejer at faa som første Bestanddele af *u*-Difthonger. Især foran Labialer kunde nasalerede Vokaler og korte *u*-Difthonger meget let forvexles, og lettest kunde dette ske foran den endnu bilabiale Spirant *f*. Medens *gæ^urwa* 'göre', der skreves *kaurua* (s. Wimmers Runenschr. 327), mindre let kunde opfattes som **gærwa*, kunde det være vanskeligt at skelne imellem *a^uφt* (naar *φ* betegner den med Underlæbe og Overlæbe udtalte Lyd) og *æφt*. Vedelspang-Stenenes *aft* er altsaa et som *æφt* opfattet *a^uφt*. Jeg fortsætter i min Anmeldelse: 'Den Omstændighed, at en andensteds med *a*+*u* betegnet Lyd her kunde gengives ved *a*, der ellers var Tegn for nasaleret *a*, peger med Sikkerhed hen paa, at Nasaleringen endnu ikke var opgiven'. Umiddelbart efter det anførte, hvor der altsaa var Tale om en Skrivemaade med *a* for *au* (s: *æ* for *a^u*), følger i min Anm. en Sætning, som Prof. W. har løsrevet fra sin Sammenhæng og ladet udsige noget, jeg aldrig har sagt, hvilket han derefter tilbageviser med Styrke. Denne Sætning lyder: 'Naar en saadan Skrivemaade har været mulig og naar ikke, kan vi slet ikke vide a priori'. Min ærede Kollega lod mig her tale om Skrivemaaden *a* for *a* og sige, at vi ikke a priori kan vide, naar en saadan Skrivemaade *aft* for *aft* har været mulig. 'Nej', erklærer Prof. W. S. 126 (17), 'dette kan vi ganske vist ikke vide a priori; men Runologien er heldigvis ikke nogen apriorisk, men i allerhøjeste Grad en Erfaringsvidenskab: . . . ikke et eneste af alle de mange Mindesmærker, der med Sikkerhed kan henføres til Tiden mellem 900—950', har '*a* for *a* i dette eller lignende Tilfælde. Derimod viser denne Sammenblanding af de to Runetegn sig jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet.' Hertil skal jeg bemærke: Skönt jeg ikke tror, at vor Viden ikke

¹⁾ sml. den Forskel, der (bortset fra Nasaleringen) bestaar imellem fransk *a* og *an*.

ved nye Fund kunde berigtiges, erklærer ogsaa jeg: naar en Skrivemaade ą for a har været mulig og naar ikke, véd vi meget godt, og min ærede Kollega vil sikkert ikke være i Stand til at paavise noget Sted, hvor jeg har benægtet det. At vi véd dette, er jo netop den Præmisse, jeg gaar ud fra ved Fastsættelsen af en terminus ad quem. Der er hos mig, som de anførte forudgaaende Ord viser, i den af Prof. W. anførte Sætning slet ikke Tale om en Skrivemaade ą for a , men om en Skrivemaade med ą for en Lyd, der ogsaa kan skrives au . Naar en Skrivemaade ą for a er, eller har været, eller engang i Fremtiden vil være mulig, enten det saa er paa polsk eller paa portugisisk eller fransk Sprogomraade, eller hvorsomhelst, det véd vi a priori — bortset fra Tid og Sted —, den er nemlig først mulig naar Nasaleringen er opgiven, ikke før, og en Lingvist, der ikke kender det mindste til Runologi, kan a priori sige, at ogsaa i Runeindskrifter et Tegn, der tidligere har betegnet Lyden q (eller æ), forudsat at der har været en saadan Lyd og et saadant Tegn, først kan bruges som Tegn for Lyden a (eller æ), naar Nasaleringen er svunden. Og hvad vi saaledes a priori kan vide, viser sig her in praxi brugeligt. Netop i Modsætning til denne Skrivemaade ą for a paastaar jeg, at vi om en Skrivemaade med ą for en Lyd, der ogsaa kan skrives au , nemlig w -Omlyden af æ , ikke a priori kan vide, naar den har været mulig, simpelthen fordi denne Skrivemaade ikke indtræder som Følge af en Lydlov, fordi den kun sporadisk kunde, men under ingen Omstændigheder, saavidt ses, med Naturnødvendighed maatte indfinde sig. (Prof. W. antager rigtignok aabenbart, at Skrivemaaden ąft staar i Forbindelse med en Lydlov, eller indtræder som Forløber for en Lydlov, Denasaleringen, men dette vil han ikke kunne bevise, og det kan i al Fald ikke forenes med hans i Festskriftet givne Forklaring, s. nedenfor.) De to Lydlove, der er de nødvendige Forudsætninger for en Skrivemaade ąft for $auft$ ($\text{æ}^u\text{ft}$), den Lydlov, der fremkaldte de nasalerede Vokaler, og den, der

fremkaldte den *w*-Omlyd, som det drejer sig om, er ældre end den Tid, der af andre Grunde alene kan komme i Betragtning, og hjælper os derfor her ikke noget. Desuden kan for en Skrivemaade *ąft* for *a*ft andre Forudsætninger have været nødvendige, saadanne der muligvis kun har bestaaet som dialektiske Ejendommeligheder i bestemte Dele af det danske Sprog-omraade, f. Ex. en bestemt Klangfarve for vedkommende *w*-Omlyd eller for de nasalerede Vokaler, Forudsætninger, om hvis Tilstedeværelse vi intet kan vide. Hvad angaar Tiden, indtil hvilken en Skrivemaade med *ą* for *a* u, betragtet *a priori*, har været mulig, saa bemærker jeg i Anmeldelsen, at denne Skrivemaade sikkert forudsætter Nasaleringen, at altsaa terminus ad quem for denne Skrivemaade er Denasaleringen. Men da *ąft*, efter at Denasaleringen var indtraadt, selvfølgelig kunde skrives for *aft* (*æft*), er Formen *ąft* alene ikke i Stand til nærmere at bestemme Vedelspang-Stenenes Tid. Det kommer an paa de 9 andre Tilfælde, hvor *a* eller *ą* forekommer, og disse viser os, at Vedelspang-Stenene tilhører den ældre Periode, der holdt *a* og *ą* ud fra hinanden.

Læseren vil forstaa, at Meningsforskellen imellem min ærede Kollega og mig angaaende Vedelspang-Stenenes Tid fremkommer ved, at han benytter som terminus a quo det samme, som giver mig en terminus ad quem, Brugen af Tegnene *ą* og *a*. Den samme Prof. W., der i Festskriftet erklærede: 'Allerede Skrivemaaden *ąuk* for *a*uk i en saa gammel Indskrift som Vedelspang-Stenens vilde være højst paafaldende og kan ikke uden videre sammenstilles med *ąft*. . . Denne Skrivemaade [*ąuk*] kendes dog ellers først fra en Tid, da *ą* og *a* brugtes i Flæng, hvorimod *ąft*, *ąftir* ogsaa kan findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden', sammenstiller nu selv uden videre overfor mig S. 126 (17) '*ą* for *a* i dette' Tilfælde [*ąft*] med 'lignende Tilfælde' og med den 'Sammenblanding af de to Runetegn', der viser sig jævnlig paa Mindesmærkerne fra sidste Halvdel af Aarhundredet', og

opererer mod mig fuldstændig som han vilde gøre, hvis der paa den ældre Vedelspang-Sten virkelig stod *auk* og jeg trods denne Form havde sat Stenen til c. 920. I den sidste Sætning af Afsnittet S. 127 (18) bemærker Prof. W.: 'At *ā* netop kunde tænkes brugt i *āft* tidligere end i andre Ord, har jeg søgt nærmere at paavise i min Afhandling S. 23'. Dersom han her skulde mene et *āft*, der ikke har det fjærneste med den senere Denasalering at gøre, da det skreves i en Tid, da de to Lyd *ā* og *a* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, saa har han virkelig paavist, at *ā* kunde tænkes brugt i *āft* tidligere end *ā* for *a* i andre Ord. Men naar han i denne Sætning, som Sammenhængen kræver, mener et *āft*, i hvilket den Denasalering først ytrer sig, der senere bevirkede Sammenblandingen af de to Runetegn, saa er det en mærkelig Fejltagelse, naar han tror at have paavist dette. I Festskriftet paa det anf. Sted har han søgt at forklare den Kendsgerning, at *āft* kunde skrives, medens Lydene *ā* og *a* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, og hans Forklaring gaar ud paa, at *ā* i dette Tilfælde betegner en Lyd, der paa Glavendrup-Stenen vaklende skrives *a* og *au*, *w*-Omlyden af *æ*. At denne Skrivemaade (*æ* for *æ^u*) forudsætter en intakt Nasalering, har jeg ovenfor søgt nærmere at paavise¹⁾. Hvis den givne Forklaring er rigtig, hvad jeg ikke tvivler om, kan denne Skrivemaade ikke skyldes den i det 10de Aarh.s sidste Halvdel indtrædende Denasalering sin Tilværelse eller staa i nogen Forbindelse med den af denne bevirkede Sammenblanding af de to Runetegn. Hvis Forklaringen er rigtig, kunde *āft* for *æ^uft* ikke lettere skrives 950

¹⁾ Ogsaa i Fald, som Prof. W. antager, *auft* paa Glavendrup-Stenen betegner 'nærmest *oft*', maa man sige, at, naar en Lyd der var 'nærmest *ø*' i Begyndelsen af 10de Aarh. (som sikkert senere efter Monofthongeringen) kunde skrives *a + u*, saa har paa et Mindesmærke, der stammer fra en Tid, da de to Lyd *ā* og *a* endnu holdtes nøje ud fra hinanden, det *ā*, hvis Lydværdi kunde forvexles med dette *a + u*, betegnet et virkeligt nasaleret *ā*. (Sml. en Note, der vil findes nedenfor i Slutningen af Afsn. I, om Monofthongeringen af *æ^u*.)

end i en Tid, da Nasaleringen var fuldstændig intakt, 920. Prof. W. erklærer S. 128 (19), at den nyfundne Sten 'netop paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950'. At Skrivemaaden aft for æ^{uft} først skulde være mulig fra Aar 950, hvad enten dette Aarstal skal betegne Denasaleringens Begyndelse eller en sen Tid, hvor Nasaleringen snart vilde forsvinde, f. Ex. et Tidspunkt 10—20 Aar før Denasaleringen, men at den paa ingen Maade skulde være mulig samtidig med eller kort Tid efter Glavendrup-Stenens a^{uft} , det vil Prof. W., saalænge hans Forklaring af aft staar ved Magt, ikke let faa nogen, i al Fald ikke nogen Lingvist til at tro.

Efter at de Lyd, der tidligere betegnedes ved a og a , var faldne sammen og a var blevet = a , maatte i en ikke meget literær Periode de to Tegn a og a meget snart blandes og bruges i Flæng, som det ogsaa (naar vi ikke regner Skrivemaaden aft for æ^{uft} som første Skridt til Sammenblandingen) i Virkeligheden er sket i Danmark i det 10de Aarh.s anden Halvdel, hvorimod i en literær Periode den indtraadte Denasalering nok af en eller anden Grund først kan vise sig i et enkelt Ords Skrivemaade, medens ellers den historiske Skrivemaade en Tid lang bibeholdes. Hvis vi vilde lade dette sidste gælde for Midten af det 10de Aarh. i Danmark (altsaa opgive den Antagelse, at de to Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, da aft blev skrevet), kunde Skrivemaaden aft nok begribes uden Prof. W.s Forklaring (thi Grunden, hvorfor netop et bestemt Ord først skrives uhistorisk, behøver ikke at være gennemskuelig). Men Prof. W.s Forklaring vilde ikke hjælpe os noget til Forstaaelsen af aft som fonetisk eller forsøgt fonetisk Skrivemaade¹⁾: aft vilde ved Hjælp af hans For-

¹⁾ At, naar a var blevet = a , dette a kunde tænkes brugt først i Betydningen ø (aft = 'nærmest øft ') og først senere i Betydningen a (a , æ): skulde det være dette, min ærede Kollega har 'søgt nærmere at paa-vise', kan man ikke sige, at det er lykkedes ham.

klaring kun kunne forstaaes, naar det ligeledes blev betragtet som historisk Skrivemaade, overleveret fra den nasalerende Periode, indenfor hvilken det kunde forklares som sket er.

Jeg kan ikke se andet, end at Prof. W. enten, hvis han vil fastholde sin Forklaring af *æft*, hvad jeg anser for det rigtige, maa tage sit 'umulig' tilbage; eller, hvis han vil fastholde sit umulig, maa antage, at Lydene *æ* og *a* var faldne sammen og de to Tegn undtagen i *æft* brugtes historisk, altsaa udtrykkelig opgive det i Festskriftet udtalte, at de to Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, og opgive sin Forklaring af *æft*, samt gendrive den givne Forklaring og bevise at Denasaleringen var indtraadt; eller han maa slaa ind paa en Vej, som jeg ikke finder nogen Antydning af hos Prof. W., som jeg heller ikke, hvad Forklaringen af *æft* angaar, anser for rigtig og som jeg heller ikke tror, vil berettigede Prof. W. til sit «umulig længer tilbage end til 950», en Vej som jeg nærmere skal vise i en Note¹⁾; eller han maa vise os, hvad

¹⁾ Idet jeg har forsøgt at sætte mig ind i Prof. W.s mulige Tankegang og se Sagen fra hans Standpunkt, har jeg fundet følgende som tænkeligt. Man kunde antage, at *æ* ved Denasaleringen ikke umiddelbart blev = *a* og at Skrivemaaden *æft* stammer fra en Tid, hvor Denasaleringen var indtraadt, men Lydene *æ* og *a* endnu ikke faldne sammen. Dersom Nasaleringen var forbunden med en kvalitativ Modifikation af Vokal-lyden (s. ovenfor S. 210), kunde Dobbeltgheden *æ* og *a* endnu en Tid lang have betegnet denne kvalitative Forskel: *a* kunde saaledes have betegnet (*a*, *æ* som) 'wide vowels', *æ* de tilsvarende Lyd som 'narrow vowels'. Hvis nu *æft* paa Glavendrup-Stenen, som Prof. W. antager, betegner 'nærmest *øft*', kunde *æ* i *æft* paa Vedelspang-Stenene muligvis have betegnet den af ham antagne Lyd 'nærmest *ø*' som 'narrow vowel'. — Sammenblandingen af de to Runetegn *a* og *æ* i Aarhundredets anden Halvdel vilde altsaa, hvis Sagen har forholdt sig saaledes, have været en Følge af Sammenblandingen af 'wide vowel' og 'narrow vowel', medens Denasaleringen vilde have været ældre. Men Prof. W. vilde næppe med Bestemthed kunne paastaa, at Skrivemaaden *æft* 'umulig kunde sættes længer tilbage end til Aar 950', at den vilde være umulig Aar 935, d. v. s. at den Mellempæriode, der efter Denasaleringen holdt *æ* som 'narrow vowel' og *a* som 'wide vowel' ud fra hinanden, i det højeste kunde have været c. 15 Aar, umulig 30 Aar. Om Aarstallet 935 s. Slutningen af nærværende Artikel. Længer tilbage i Tiden end til

jeg forgæves ventede at høre i hans Foredrag, paa hvad Maade hans Forklaring af *ąft* og hans paa Grund af denne Form udtalte umulig kan forenes.

Min ærede Kollega siger S. 124 (15), at mine Beviser er 'byggede paa en lang Række Fejl, Misforstaaelser og overilede Slutninger'. Hvis jeg skulde have misforstaaet hans Forklaring af *ąft*, burde han have paavist det, men den er der, som sagt, bortset fra Henvisningen, i hans Foredrag ikke Tale om. Hvis Forklaringen skulde være urigtig, hvad jeg ikke tror, vilde det først og fremmest være hans egen Fejl. At den Slutning, jeg drager af hans Forklaring af *ąft*, skulde være overilet, benægter jeg bestemt, indtil han har bevist det: derimod kan jeg ikke andet end anse hans egen Slutning, der indeholdes i Ordet umulig, for overilet, i al Fald efter de af ham offentliggjorte Præmisser, og saa længe han ikke har meddelt andre Grunde, der berettiger til hin Slutning.

I Forbigaaende kan det antydes, at der ved Siden af Prof. W.s Forklaring af *ąft*, som jeg i den Form, i hvilken jeg ovenfor S. 209 f. har fremsat den, anser for rigtig, ogsaa kunde tænkes andre Muligheder. En saadan Mulighed vilde være

omtr. Aar 935 vilde jeg selv ikke vove at sætte Mellempriodes Begyndelse, men, vel at mærke, jeg anser overhovedet ikke denne her som tænkelig fremsatte Forklaring af Skrivemaaden *ąft*, men alene den Forklaring, der ovenfor S. 209 f. er givet, for rigtig.

En sporadisk Skrivemaade *ą* for 'narrow vowel' indenfor den nasalerende Periode med Tilsidesættelse af den ellers med denne kvalitative Modifikation forbundne Nasalering vilde dog ingenlunde kunne betegnes som umulig. Et (endnu ikke fuldstændig forklaret) *au*, om hvilket s. Wimmer Die Runenschr. S. 327 f., skrives, i en Tid hvor *ą* og *a* som nasaleret og ikke nasaleret Vokal holdtes nøje ud fra hinanden, paa Nörrenæraa-Stenen *ąu* i *niąut* (Die Runenschr. S. 356 ff., sml. det gullandske *iau* = on. *jú, jó*): i dette Tilfælde kan *ą*, saavidt jeg ser, kun betegne den kvalitative Modifikation af Vokallyden, der i det nasalerende *ą* var fremkaldt af Nasaleringen, men uden selve Nasaleringen. Indskriften henføres af Prof. W. til Tiden c. 875 eller 850 (Die Runenschr. S. 304). Et saadant *ą* for *a* i det 9de Aarh.s sidste Halvdel vilde Prof. W., hvis det ikke virkelig fandtes i denne Indskrift, uden Tvivl have erklæret for 'umuligt'.

den, at der ved Siden af den ældre ikke nasalerede Form med Rodstavelsen *af-*, der svarer til græsk $\delta\pi-$ i $\delta\pi\sigma\theta\epsilon$, engang virkelig har existeret en nasaleret Form med Rodstavelsen *amf-* foran det suffixale *t*, altsaa, med *i*-Omlyd, ved Siden af det ikke nasalerede *aft*, *aftir*, et sporadisk forekommende *aft*, *aftir*, der kunde være opstaaet paa samme Maade, som f. Ex. tysk *sonst*, mht. *sunst* ved Siden af den ældre Form uden Nasal *sust*, *sus*, tysk *genung* ved Siden af *genug*, maaske angelsax. *dóhtor* 'Datter' af **dóhtor* ved Siden af det oprindelige *dohtor*. At en saadan Analogidannelse *aft*, skrevet *aft*, der ved Denasaleringen vilde være falden sammen med *aft* (*aft*), først skulde være mulig kort før Denasaleringen, kan slet ikke bevises. Om en saadan analogisk Form kan vi, for den Tid der kan komme i Betragtning, a priori kun sige, at den kun kan være opstaaet hvor Forbilleder for den har været tilstede, men af saadanne fandtes jo i dette Tilfælde fra den ældste Tid talrige. (Desuden maa et tertium comparationis have været til, men et saadant kan, ogsaa i sikre Tilfælde af Analogi, tit vanskelig paavises.) Ad empirisk Vej kan vi ikke med Sikkerhed bestemme Tiden for en saadan analogisk Forms Opkomst, allermindst hvor Mindesmærkerne er saa faatallige som det 9de og 10de Aarh.s Runeindskrifter. Hvor hyppigt ser vi ikke for saadanne Perioders Vedkommende, hvor Kilderne er mere end tusende Gange saa rige, at vi kan tage Fejl ved Bestemmelsen af, fra hvilken Tid en saadan Form forekommer. Hvor tit har vi ikke set, at en Form om hvilken der i Grimms Deutsches Wörterbuch siges, at den først forekommer hos den og den Forfatter f. Ex. i det 17de Aarh., senere er bleven paavist et halvt eller helt Aarhundrede tidligere eller endnu længere tilbage. Argumenter e silentio kan hvert Øjeblik ved nye Fund omstødes.

Medens Prof. W. for den nyfundne Stens Vedkommende paa runologisk Omraade ikke har noget andet Bevis for sin Kronologi end Formen *aft*, har han for den ældre, svenske

Sten endnu anført en anden Grund, der skal forbyde at sætte Vedelspang-Stenene længer tilbage i Tiden end til c. 950, Formen þau-n, der i svenske Indskrifter først forekommer 'fra en senere Tid'. Antaget, at Prof. W.s Datering af disse svenske Indskrifter er rigtig, saa vilde dette for vore Vedelspang-Stene kun kunne bevise noget, hvis min ærede Kollega tillige med Bestemthed kunde sige os, at Runeristeren efter Sigtryggs Død var hentet fra Sverig 'för tilfället', og at Formen þau-n var fremmed for alle de Svenskere, der var komne over til Danmark med Olav eller senere i Danmark fødte af svenske Forældre. Men det er dog ikke meget sandsynligt, at der paa Stenen skulde være brugt en Form, der var fremmed for Asfrids og Sigtryggs svenske Mænd, og det er i ethvert Tilfælde det sandsynligste, at Runeristeren har været en af disse, hvad Prof. W. i Festskriftet selv antager¹⁾: Formen þau-n har i saa Tilfælde rimeligvis allerede existeret, da Olav kom over fra Sverig²⁾. Eller i Fald Formen þau-n for ældre þau skulde være selvstændig dannet i Slesvig, som vi meget almindelig ser en parallel Sprogudvikling i Kolonier og i Moderlandet, saa kan Formen meget godt være dannet tidligere i Slesvig end i Sverig. At Formen ikke skulde være dannet tidligere, end i de efter Prof. W.s Mening sidste Aar af de Svenskes Herredømme i Slesvig, vil min ærede Kollega ikke let faa nogen til at tro. For øvrigt gælder om en Form þau-n for ældre þau, hvad jeg lige har sagt om saadanne Former, der ikke er opstaaet som Følge af en Lydlov: et argumentum e silentio er ude af Stand til at afgive fyldestgørende Bevis for, at en saadan Form endnu ikke har existeret.

1) S. 35: 'til hans (Sönnens) Ihukommelse lod hun (Asfrid) en af sine svenske og danske Mænd riste hver en Runesten'.

2) ligesom ogsaa enten Runeristeren selv eller hans Fader eller Læremester dengang har medbragt de svenske Runeformer fra Sverig. Efter min Mening er Vedelspang-Stenene rejste c. 25 Aar efter Olavs Tog; ifølge Prof. W. derimod c. 45 Aar efter dette Tog, naar 'Begyndelsen af det 10de Aarh.' forstaas som c. 905.

I Stedet for at gendrive mine Hovedbeviser paa runologisk Omraade, nemlig hvad jeg virkelig har sagt om a og a og om Formen aft paa Vedelspang-Stenene, søger Prof. W. at bevise Rigtigheden af sin Kronologi ved at fortælle os S. 125—128 (16—19), ad hvilken Vej han er naaet til at fastsætte Tidsbestemmelsen for Vedelspang-Stenene. Da han første Gang undersøgte den ældre Vedelspang-Sten, var det ham 'ved første Øjekast klart, at den tilhørte det 10de Aarh.' Saavidt var hans Skøn sikkert rigtigt. Saa var der 'et enkelt Forhold', 'som afgørende henviste Vedelspang-Stenen til Aarhundredets sidste Halvdel, nemlig Brugen af Runen a i Ordet aft '. Her følger den Polemik mod mig, i hvilken Prof. W. sammenstiller aft med Sammenblandingen af de to Runetegn i Aarhundredets anden Halvdel. 'Ikke et eneste af alle de mange Mindesmærker, der med Sikkerhed kan henføres til Tiden mellem 900—950' har ' a for a i dette eller lignende Tilfælde'. [At ikke et eneste Mindesmærke sammenblender a og a i en Tid, da de to Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, forstaar sig af sig selv. Men aft , aft_R kan, som Prof. W. har vist i Festskriftet, ogsaa 'findes i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden'. Denne Skrivemaade, som Prof. W. har forklaret den, kan ifølge Sagens Natur kun forekomme sporadisk. Hvor mange Mindesmærker har da indenfor hele Aarhundredet i den Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdtes nøje ud fra hinanden, aft eller aft_R , bortset fra Vedelspang-Stenene?] 'Særlig ét' Mindesmærke 'viser en paafaldende Overensstemmelse med Vedelspang-Stenene, nemlig den laalandske Skovlænge-Sten', der har a 'urigtig i aft_R ', ellers korrekt a og a . [Altsaa kun ét Mindesmærke?] 'Der er ikke ringeste Tvivl om, at Skovlænge-Stenen tilhører sidste Halvdel af det 10de Aarh.' 'Havde jeg altsaa fæstet Blikket alene paa denne Enkelthed, maatte jeg utvivlsomt sætte Vedelspang-Stenen til sidste Halvdel af det 10de Aarh.' [hvorfor maatte de tre Stene, der har denne sporadiske Skrivemaade

nødvendigvis tilhøre samme Halvdel af Aarhundredet? hvorfor kunde ikke Vedelspang-Stenene være ældre end 950, naar Skovlænge-Stenen er yngre end 950?], 'og hermed vilde Formen þaun for ældre þau stemme godt', en Form, der 'oftere forekommer i svenske Indskrifter, men rigtignok fra en senere Tid. Medens saaledes baade a i aft og þaun hver for sig kunde indeholde en gyldig Grund til at sætte Vedelspang-Stenen endogsaa langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet, talte Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer afgjort herimod.' 'Alle disse Forhold betragtede under ét gjorde mig det snart klart, at Vedelspang-Stenens Tid med et rundt Tal maatte sættes til c. 950'.

Om den danske Vedelspang-Sten siger Prof. W., naar vi her ser bort fra de efter hans Mening 'fuldgyldige historiske Beviser' for Rigtigheden af hans Tidsbestemmelse, som den skal have bragt (om hvilke s. nedf.), kun: 'At den nyfundne Sten ... netop paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950, er for mig ganske utvivlsomt'.

Saaledes er det altsaa lykkedes Prof. W. at 'fastsætte' (S. 124, 127) sin Kronologi, der ikke (122 (13) f.) maa kaldes 'die angenommene Chronologie der Denkmäler' (skönt 'annehmen' = 'vedtage', 'akceptere' objektivt betragtet er omtrent det samme som 'fastsætte'); og at henstille, om det ikke vilde være 'rigtigere, at forskyde den for Mindesmærkerne vedtagne Tidsbestemmelse en Smule', kalder han S. 123 (14) at ville 'øve Vold mod Monumenterne'(!), i den Grad er i hans Bevidsthed hans egen Kronologi voxet sammen med selve de ærværdige Mindesmærker.

Vedelspang-Stenenes af Prof. W. fastsatte Kronologi er altsaa bygget I a) paa andre Mindesmærkers, Skovlænge-Stenens og svenske Stenes 'angenommene Chronologie'. Kan disse andre Mindesmærker, især Skovlænge-Stenen, ikke være 10—20 Aar ældre, end Prof. W. har antaget? Eller naar disse Mindes-

mærkers Kronologi ogsaa var 'fastsat', burde Prof. W. have vist, paa hvilke andre Mindesmærkers Kronologi den er bygget. En virkelig 'Fastsættelse' kan kun finde Sted paa Grundlag af historiske Momenter. Af afgørende Betydning er imidlertid den større eller mindre Rigtighed af den for disse Mindesmærker vedtagne Kronologi ikke, thi Prof. W.'s Slutning er b) bygget paa tvende, som jeg tror at have vist, urigtige lingvistiske Forudsætninger. Fra hvilken Tid et bestemt Runemindesmærke er, er et runologisk, men fra hvilken Tid en bestemt Form har eksisteret eller kunde skrives, er ikke et specielt runologisk, men et lingvistisk Spørgsmaal, ved hvis Besvarelse vi andre ogsaa kan tale et Ord med. Prof. W.'s Tidsbestemmelse for Vedelspang-Stenene er bygget 1) paa den Forudsætning, at Formen þaun, da den i Sverig først findes i 'en senere Tid', af Svenske i Slesvig først kunde bruges c. 950, ikke før; 2) den Forudsætning, at Formen aft, skrevet 'i en Tid, da de to Tegn og Lyd endnu holdes nøje ud fra hinanden', staar i Forbindelse med Denasaleringen, at den betegner Denasaleringens første Stadium. Paa Grund af denne Forudsætning antager han aabenbart, at Formen aft, aftir kun i en meget stakket Tid kunde skrives ved Siden af ellers 'rigtig' brugte a og a. Altsaa, da Skovlænge-Stenen 'tilhører sidste Halvdel af det 10de Aarh.', kan Vedelspang-Stenen ikke sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950. Men aft kan, som det ovenfor er blevet forklaret, meget godt være skrevet et halvt Aarh. før Denasaleringen, og naar Skovlænge-Stenen, der maa tilhøre den sidste Tid før Denasaleringen, er fra Tiden imellem 950 og 965, kan Vedelspang-Stenene godt være 30—40 Aar ældre¹⁾. Disse lingvistiske

¹⁾ I min Anm. ansaa jeg, vildledt af Punkterne i *k*-Runerne hos Worm, Skovlænge-Stenen for yngre end den er, og bedømte derfor S. 32 i en Note denne Stens aftir urigtig. Hertil bemærker Prof. W., at det dog ikke gaar an 'i vore Dage at anføre Worm som Kilde for Runeindskrifter; dertil er denne Kilde alt for plumret'. Men hvem er da, om overhovedet nogen, Skyld i, at vi, ene Prof. W. undtagen, i vore Dage for denne og mange andre Indskrifter endnu maa anføre Worm som

Forudsætninger lader Prof. W. falde tungt i den ene Vægtskaal, medens han

II i den anden Vægtskaal lægger et runologisk Moment, der aabenbart virkelig vejer tungt, 'Indskriftens (den ældre

Kilde? Naar først Prof. W.s Runeværk er udkommet, skal det være mig en stor Fornøjelse aldrig mere at maatte raadspørge og citere Worm og Thorsen. Men eftersom hint Værk ikke foreligger, var jeg paa den ene Side nødt til at anføre Stedet, hvor Skovlænge-Indskriften indtil videre maatte søges: paa den anden Side kunde heller ikke jeg selv, da jeg skrev min Anm. (Juli 1892), raadspørge den eneste ikke plumrede Kilde, der for Øjeblikket findes, Prof. W. personlig, da han netop var paa en runologisk Rejse; jeg vidste desuden ikke, om han allerede havde en Tegning af Skovlænge-Stenen. Jeg troede imidlertid af Gengivelsen hos Worm, om hvis Paalidelighed jeg ikke hengav mig til nogen Illusion, med Sikkerhed at kunne erkende to Ting (som jeg ikke troede kunde være komne ind ved en Forvanskning), der var tilstrækkelige til tilnærmelsesvis at bestemme Indskriftens Tid: at den nemlig har monofthongerede tidligere Tvelyd og at den havde punkterede eller 'stungne' *k*-Runer (hos Worm er alle tre *k*-Runer stungne = *g*), hvilke to Ting vilde karakterisere Indskriften som omtrent samtidig med Hålestad-Stenene (fra Harald Blaatands senere Regeringstid). Derfor betegnede jeg Skovlænge-Stenen som 'meget yngre' end Vedelspang-Stenene (vel at mærke, betragtet fra mit Standpunkt, ifølge hvilket disse er fra c. 920). Prof. W. fremlagde nu i Mødet den Tegning af Stenen, som er udført til hans Runeværk, ifølge hvilken den ikke har punkterede Runer. Dette, konstaterer jeg, er den eneste positive Fejl, som Prof. W. har paaavist i min Anmeldelse. Hvis min ærede Kollega, der for min 'egen Skyld' vilde ønske, at jeg 'ikke havde skrevet denne Note paa 3½ Linjer om Skovlænge-Stenen, i November, da han havde læst mit Korrekturaftryk, havde været saa venlig at gøre mig opmærksom paa denne Fejl, kunde jeg endnu have rettet den. Fejlen var efter Omstændighederne uundgaelig for enhver, der ikke har Adgang til Prof. W.s Tegning. Thi ogsaa naar jeg selv havde set Stenen, vilde jeg, uden at kunne støtte mig til Prof. W.s Autoritet, næppe have vovet at paastaa, at der paa Stenen aldrig havde været en Punktering, der i de sidste 200 Aar kunde være bleven utydelig.

At der ikke findes punkterede Runer paa Skovlænge-Stenen, var mig i øvrigt ikke nogen ubehagelig, men tværtimod en meget kærkommen Oplysning, da denne Omstændighed langt bedre passer til min Datering af Vedelspang-Stenene. De punkterede Runer nødte mig til den Antagelse, at aftir paa Skovlænge-Stenen ikke kunde have noget med Vedelspang-Stenenes aft at gøre, da Stenen med de punkterede Runer ikke godt kunde være ældre end Denasaleringen. Men siden den ikke har punkterede Runer, er Stenen, der, bortset fra

Vedelspang-Stens) hele Karakter og dens Runeformer', der 'afgjort' talte imod at sætte Stenen langt ned i sidste Halvdel af Aarhundredet. Resultatet af denne Afvejning blev saa, at Stenen 'med et rundt Tal maatte sættes til c. 950'. (Paa dette Sted skal det 'runde Tal' aabenbart betyde, at Stenen ogsaa kunde være nogle Aar ældre end 950, medens Prof. W. senere siger, at den nyfundne Sten 'netop paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950'.) Men naar nu de fra aft og þaun hentede lingvistiske Grunde, som Prof. W. har lagt i den ene Vægtskaal, gaar ud, hvad bliver saa Resultatet?

Jeg hævder altsaa, at Prof. W.s Resultat, at Vedelspang-Stenene, der efter hans Mening er samtidige (hvad der uden Tvivl er rigtigt), 'umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950', ikke holder Stik.

Jeg maa endnu sige et Ord om Tryggevælde- og Glavendrup-Stenen og om den mindre Jællinge-Sten, som jeg, ligesom den S. 221 f. i Noten omhandlede Skovlænge-Sten, i min Anmeldelse i Forbigaaende har berørt. Da Prof. W. har angrebet alt, hvad jeg har sagt om disse Stene, med Undtagelse alene af den Bemærkning, at den mindre Jællinge-Sten af historiske Grunde ikke synes at kunne være ældre end 935, maa jeg ogsaa

aftir, ligesom Vedelspang-Stenene holder a og a rigtig ud fra hinanden, følgelig ældre end Denasaleringen. Prof. W. sætter Skovlænge-Stenen, paafaldende ubestemt, til 'sidste Halvdel af det 10de Aarh.' (men en nøjagtigere Tidsbestemmelse var paa dette Sted vistnok ikke tilsigtet). Da den, bortset fra aftir, holder a og a ud fra hinanden, maa jeg i det mindste betragte Aarhundredets to sidste Aartier som fuldstændig udelukkede. Som nogenlunde sandsynlig kan jeg dog, da vi c. 980 paa den større Jællinge-Sten ser Denasaleringen gennemført, for Skovlænge-Stenen kun betragte Tiden for c. 965. Jeg anser imidlertid de sidste 15 Aar for 950 (efter den mindre Jællinge-Sten c. 935) ikke for udelukket, saaledes at Stenens Tid med et rundt Tal kunde sættes til c. 950 (medens Vedelspang-Stenene sikkert er ældre end Skovlænge-Stenen); men da Prof. W. uden Tvivl vilde bestride dette, vil jeg ikke have lagt nogen Vægt herpaa.

angaende disse Punkter forsvare mig, skønt de ikke har nogen Betydning for Hovedsagen.

Først er der Tryggevælde- og Glavendrup-Stenen. I 'Runeskriftens Oprindelse og Udvikling' 1874 S. 262 (noget forandret 'Die Runenschrift' S. 378) skrev Prof. W.: 'Indhold og meget andet taler for, at det er den samme Ragnhild, som har rejst baade Glavendrup- og Tryggevælde-Stenen. Hun har følgelig været to Gange gift og sat hver af sine Mænd et pragtfuldt Minde. Denne Rasks Formodning er ogsaa senere tiltraadt af andre Fortolkere, og jeg finder ikke, at der kan rejses nogen gyldig Indvending derimod.' Det finder jeg heller ikke. I sit Foredrag S. 131 (22) sagde min ærede Kollega overfor mig: 'At Tryggevælde- og Glavendrup-Stenens Ragnhild er samme Person, kan jo dog aldrig blive andet end en Formodning, og selv om det kan være smigrende for mig, at Prof. M. behandler min Formodning som sikker Kendsgærning [da jeg skrev min Anmeldelse, troede jeg, at den var af Rask], er det tryggest, hvor Talen er om ganske ubekendte Personer i Runeindskrifterne, altid omhyggelig at holde Formodning og Kendsgærning ude fra hinanden. Selv om jeg nu har Ret i at ansé Tryggevælde- og Glavendrup-Stenens Ragnhild for samme Person, kan det kun gennem en ny Formodning godtgøres, at hun ogsaa har været gift to Gange.' Jeg kan her kun forsikre, at jeg i Virkeligheden ikke et eneste Øjeblik har overset, at Sagen kun er en Formodning, men, da jeg kun berører Stenene med faa Ord og vilde fatte mig saa kort som muligt, fandt jeg ingen Anledning til at betone denne Omstændighed¹⁾, som ikke kan være nogen ubekendt, der overhovedet kender de to Stene, medens Læsere,

¹⁾ Jeg skrev '(die) beiden von der Ragnhild gesetzten Steine'. Havde jeg anset Sagen for en sikker Kendsgærning, vilde jeg have sagt 'von derselben R.' Havde jeg sagt 'von einer R.', kunde deri have ligget, at det vistnok ikke var den samme Ragnhild. Naar jeg skrev 'von der R.' (med Artiklens dat. fem.), er det sket for ved dette simple Middel at give den for enkelte af de tænkte ikke-nordiske Læsere maaske ikke unødvendige Oplysning, at en Person ved Navn Ragnhild var en Kvinde.

der maatte interessere sig for Stenene, men endnu ikke kender dem, kan se det nærmere hos Wimmer, til hvis Behandling af Stenene i Die Runenschrift S. 359—382 jeg har henvist.

I sin Bog siger Prof. W. (anf. St.): 'Tidsforskellen mellem begge Indskrifter kan i intet Tilfælde være betydelig; men jeg vilde uden Betænkning erklære Tryggevælde-Stenen for den yngste'. Angaaende dette Punkt har jeg i min Anm. troet at turde udtale en afvigende Opfattelse, der ikke grunder sig paa runologiske, kun paa personalhistoriske Overvejelser, nemlig at omvendt Glavendrup-Stenen er den yngste.

Paa Tryggevælde-Stenen betegner Ragnhild sig som 'Ulv Søster'; Glavendrup-Stenen er rejst af en Enke med Sønner. Jeg mente nu, at Ragnhild snarere som ung Enke har nævnt den Broder Ulv, der var traadt i den vistnok afdøde Faders Sted som hendes Værge, og at hun snarere som ung Enke end som Moder til voxne Sønner har giftet sig igen, at derfor Tryggevælde-Stenen snarere maatte antages at være c. 20 Aar ældre end Glavendrup-Stenen (Prof. W. sætter begge Stene til c. 900), saaledes at denne sidste Sten kunde være fra c. 915 eller 920, altsaa (efter min Mening, som jeg ikke finder at min ærede Kollega har gendrevet) samtidig med Vedelspang-Stenene. Medens jeg ansaa det for meget muligt, og derfor anførte den Mulighed, at Sønnerne ikke har været Ragnhilds egne, men hendes Stedbörn (om hvilket Punkt Prof. W. i Foredraget siger: 'at Alles Sønner ogsaa er Ragnhilds Sønner, . . . ansér jeg dog for højst sandsynligt'), anførte jeg ikke den Mulighed, at Sønnerne endnu havde været umyndige, fordi jeg (for min Part) ansaa dette for meget usandsynligt efter Ordlyden i Indskriftens midterste Parti (b) at dömmе: ((a) 'Ragnhild satte denne Sten efter Alle . . .') (b) 'Alles Sønner gjorde denne Høj efter deres Fader og hans Kone efter sin Mand . . .'. Om dette Punkt siger min ærede Kollega: 'Derimod er det kun Prof. M., ikke Glavendrup-Stenens Indskrift, der gör Ragnhild til «Moder til voxne Sønner». Hvis Ragnhild er Alles Hustru

og hans Sønners Moder, afgiver Indskriftens hele Form efter min Mening tvært imod et sikkert Bevis for, at Sønnerne endnu var smaa og umyndige, da Stenen rejstes. Det kan meget godt have været to Sønner paa f. Ex. to til tre Aar.' Skulde Prof. W. have Ret med dette 'sikre Bevis', saa mener jeg alligevel, at Ragnhild ogsaa snarere som ung Enke uden Börn har giftet sig igen end som Moder til umyndige Sønner (som hun maatte have ladet tilbage paa Fyn, idet hun giftede sig paa Sjælland), og at, hvis den ældste Søn har været 3 Aar gammel, Glavendrup-Stenen maa antages at være c. 5 Aar yngre end Tryggevælde-Stenen¹⁾. — Prof. W. siger i Die Runenschr. S. 378, at 'man kunde være fristet til at henhøre begge Stene til samme Runerister'. I omtrent den eneste Sætning, som Prof. W. har ladet staa uimodsagt indenfor de to sidste runologiske Sider af min Anmeldelse, skrev jeg: 'En Runerister, der i 25 Aars Alderen forfærdiger en Runeindskrift efter en bestemt Methode i Henseende til Rune- og Sprogformer²⁾, vil 30 Aar senere i det væsentlige endnu have fulgt samme Methode'. Glavendrup-Stenen, véd vi, er ristet af en Tjener Sóti. Jeg véd ikke, om Prof. W. kan se paa Stenene, om det er umuligt at antage, at denne Tjener har ristet Tryggevælde-Stenen maaske som Mand paa 30 og Glavendrup-Stenen som Mand paa 50 Aar, eller hvor mange Aar der i det højeste kan have været mellem de to Indskrifter, naar en og samme Person har ristet dem.

Endelig kommer den mindre Jællinge-Sten. Paa denne, der nu af Prof. W. som af mig sættes til c. 935, staar der paa Forsiden i den midterste Linie kubl þusi. Jeg skrev:

1) Mit fra Broderens Nævnelser paa Tryggevælde-Stenen hentede Argument berører Prof. W. ikke, og, naar man ser nøjagtig til, lader han overhovedet min Opfattelse, at Tryggevælde-Stenen er den yngste, uimodsagt (som han altsaa maaske stiltiende anerkender) og imødegaaer kun, hvad jeg har sagt om Aldersforskellen mellem Stenene.

2) Disse sidste 6 Ord (ligesom mange andre enkelte Ord og Vendinger og kortere Sætninger) har Anz. f. d. Altertum's Redaktion for Korthedens Skyld strøget.

‘Jeg ser derfor ingen Grund til med Wimmer at sætte den anden Vedelspang-Sten (der har kubl þausi) 15—20 Aar efter den mindre Jællinge-Sten og ikke snarere omvendt ligesaa mange Aar før denne’. Hertil bemærker min ærede Kollega S. 128 (19): ‘Efter Prof. M.s Maade at slutte paa kunde man med langt større Ret (?) opstille følgende Sætning: «paa den større Jællinge-Sten staar ligesom paa Vedelspang-Stenen kubl þausi, og bægge Stene bruger urigtig a for a. Jeg ser derfor ingen Grund til med Wimmer at sætte Vedelspang-Stenen 30 Aar før den større Jællinge-Sten og ikke snarere samtidig med eller endogsaa nogle Aar efter denne». Baade Prof. M.s egen og min efter hans Formel dannede Slutning er imidlertid lige falske.’ En ‘Slutning’ var min Sætning overhovedet ikke (jeg har ikke sagt: ‘altsaa er Vedelspang-Stenen ældre’), som det nedenfor S. 229 tydeligere vil ses. Og at Prof. W.s og min Sætning kan sammenlignes, benægter jeg absolut. De kunde det kun, 1) naar Vedelspang-Stenen havde þusi (desuden véd Prof. W. selv meget godt, at et Argument, der kunde være berettiget for en m. H. t. den bestemte Lydovergang kritisk Tid, kan være fuldstændig uberettiget for en senere Tid, i dette Tilfælde Slutningen af Aarhundredet), 2) naar Vedelspang-Stenens aft, hvad Prof. W. selv i Festskriftet benægter, uden videre kunde sammenstilles med den Sammenblanding af de to Tegn a og a, som vi ser paa den større Jællinge-Sten.

Den «rette Forklaring» af den mindre Jællinge-Stens þusi (som den allerede var bekendt fra Die Runenschrift S. 325) giver Prof. W. S. 129 (20) f. Dette þusi, erklærer han, betyder ‘þausi, da Tvetyden uden Tvivl endnu var tilstede, dengang Jællinge-Stenens Indskrift blev ristet’. Han mener, at a er blevet udeladt af Hensyn til Pladsen, og han fremlagde i Mødet den til hans Runeværk udførte Tegning af Stenen, der skulde bevise dette. Om selve Stenens Betragtning muligvis hjemler Prof. W.s Paastand, maa jeg lade staa hen, men Tegningen

gjorde det i al Fald ikke: i Modsætning til de 4 Runer i det foregaaende Ord kubl er Afstanden mellem de enkelte Runer i þusi saa stor, at der maagelig havde været Plads til at riste þausi¹⁾. At der i Virkeligheden meget godt havde været Plads, erkender ogsaa Prof. W. selv i den sidste af de følgende to Sætninger: 'Maaden, hvorpaa þusi er indhugget, viser mig ogsaa tydelig, at Runeristeren fra først af har haft til Hensigt at hugge og har beregnet Plads til þausi; men da han havde hugget þ, saa han, at han ikke vilde faa Plads til mere end 3 Runer og det følgende Skilletegn. Pladsen var dog temmelig rigelig, og Afstanden mellem Runerne blev derfor lidt større end oprindelig paatænkt.' Naar Pladsen altsaa notorisk var 'temmelig rigelig', kan min ærede Kollega virkelig ikke tage mig det ilde op, naar jeg ikke tror, at han kan vide, hvad Runeristeren urigtig har set og beregnet, og hvad han har haft til Hensigt andet end hvad han udført. Netop fordi Pladsen var temmelig rigelig, hvad en Runerister uden Tvivl meget godt rigtig kunde se og beregne, til det þusi, han havde til Hensigt at hugge, har han fordelt de enkelte Tegn saaledes, at Afstanden imellem dem er større end i det foregaaende.

Prof. W. nærer ikke 'nogen Tvivl om, at den mindre Jællinge-Stens þusi betyder *þåusi*', skönt der 'naturligvis ikke' lader sig 'føre noget stringent Bevis herfor'. Muligheden af, at þusi betegner *þåusi* (bortset fra Prof. W.s mekaniske Forklaring), skal jeg ikke benægte. Men overfor en saadan Paa-stand, som 'þusi betyder *þåusi*', ligger det nær at spørge: cui bono? Naar der, som jeg antager, i Hedebyegnen c. 920 paa Vedelsspang-Stenene er skrevet au (en Gang paa hver Sten) med Tvelyd, kan jeg sagtens finde mig i, at der endnu 15 Aar

¹⁾ Det samme har, uafhængig af mig, ogsaa andre af de Tilstedeværende lagt Mærke til. Af dem, der har set dette, har selvfølgelig ingen, og jeg er fuldstændig sikker paa, at overhovedet ingen har, som Prof. W. ventede, strax uden hans Forklaring forstaaet, 'hvorfor Runeristeren her har hugget þusi for þausi'.

senere i Jællinge hørtcs samme Tvelyd, ligesom jeg ogsaa omvendt kan finde mig i en allerede 935 skreven Enkeltlyd. Anderledes naar Vedelspang-Stenene betragtes som 15 Aar yngre end den mindre Jællinge-Sten. For denne Betragtning er en skreven Enkeltlyd c. Aar 935 mere ubekvem, og det bliver ønskeligt at faa fastslaaet, at den betegner en Tvelyd.

Min ærede Kollega siger S. 130 (21): 'Prof. M.s Benyttelse af den mindre Jællinge-Stens þusi [ved Forsøget paa at bestemme Vedelspang-Stenenes Tid] er i ethvert Tilfælde uberegtiget. Hvis dette þusi nemlig, som Prof. M. overilet forudsætter, betyder þósi¹⁾, følger det af sig selv, at ikke blot den større Jællinge-Stens, men ogsaa Vedelspang-Stenens þausi maa have samme Betydning.' Bortset fra, at Prof. W. her m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid betragter som 'fastsat', hvad der først skulde bevises, er det i denne sidste Sætning udtalte fuldstændig urigtigt. Meget rigtigt siger Prof. W. i Die Runenschrift S. 329: 'Overgangen fra Tvelyd til enkelte Lyd er naturligvis lige saa lidt som andre gennemgribende Overgange i Sproget foregaaet pludselig'. Et Individ, der i sin Ungdom havde lært Sproget med Tvelydene, er i Reglen sikkert ikke senere en Gang gaaet over til Brugen af Enkeltlydene, men han har brugt Tvelydene til sin Død, medens ved Siden af ham yngre Generationer, først i en bestemt Egn, senere i videre Udstrækning, brugte Enkeltlydene. Ældre og yngre Former kan saaledes i to til tre Generationer bruges ved Siden af hinanden. Naar man betænker dette, bliver det klart, at man med Sikkerhed hverken kan erklære et u, der er saa gammelt som det i þusi 935, for Tvelyd, eller paa den anden Side et au saa ungt som i þausi, auk paa den større Jællinge-Sten c. 980 for Enkeltlyd. De danske Kolonier i England brugte Tvelydene, som de engelske Laaneord fra Dansk viser,

¹⁾ [Det samme gör Noreen (Pauls Grundriss I 424, § 7): 'þusi (Skærn, klein. Denkmal von Jællinge), gesprochen þósi'.]

og bibeholdt dem, medens Moderlandet maaske allerede begyndte Monofthongeringen; Gorm og Thyre brugte, som fødte i det 9de Aarh. (bortset fra den muligvis i England tilbragte Ungdom, hvorefter s. nedenfor), utvivlsomt Tvelydene, og deres Søn Harald Blaatand (født c. 910) har vistnok af sine Forældre lært Sproget med Tvelydene og i saa Fald bibeholdt dem til sin Død, og han kan have foreskrevet den yngre, større Jællingestens Udseende ogsaa i Henseende til Sprogformen, forsaaavidt som han (ligesom en Mand nutildags kan gøre sligt overfor moderne Skrivemaader) kan have frabedt sig den moderne Skrivemaade med Enkeltlyd¹). Derimod kan den ældre Jællingindskrift i sin Tid være bleven ristet af en ung Mand, født c. 915, der selv allerede brugte Enkeltlydene²).

1) Hvad angaar Sammenblandingen af Tegnene *ą* og *a* paa Stenen kan det, hvis det her som tænkeligt anførte skulde være rigtigt, meget godt antages, at Kongen enten ikke har lagt Mærke til Skrivemaaden med *ą* for *a*, eller at den i mindre Grad har generet ham, eller at Runeristeren kun m. H. t. Skrivemaaden med *au* har magtet at opfylde Kongens Befaling. At Runeristeren selv har udtalt Enkeltlyd viser den 'omvendte Skrivemaade' i *þaurui* (*þyrvi*): den korte *y*-Lyd, der stod det korte *ø* (som han skrev *au* i *kaurua*) nær, har han troet ogsaa at maatte skrive difthongisk.

2) Med Monofthongeringen af de lange Tvelyd gaar Monofthongeringen af de korte Tvelyd, der af Prof. W. som saadanne ikke anerkendes, Haand i Haand. Hvad Prof. W. S. 129 (20) siger, at Skrivemaaden med *u* for ældre *au* 'i Reglen' viser, at den gamle Tvelyd er bleven Enkeltlyd, gælder ogsaa om Skrivemaaden med *u* for ældre *au* = kort Tvelyd *æu*. Glavendrup-Stenens *auft* (*æuft*) skrives *uft* (*øft*) paa den af Harald Blaatands Hustru Tofa efter sin Moder rejste større Søndervissing-Sten (Wimmer, Runenschr. S. 245) og senere (medens *gørwa* paa samme Søndervissing-Sten historisk skrives *kaurua*). Maaske kunde de korte Tvelyd *au* (f. Ex. i *hauggwa* 'hugge' med *w*-Omlyd) og *æu* for Monofthongeringen overhovedet ikke skrives *u* (sml. Die Runenschr. S. 324).

Til Opfattelsen af *au* i *þau-n*, *þau-si* paa Vedelspang-Stenene som Tvelyd passer Skrivemaaden *aft* med Lydværdi *æuft* og Skrivemaaden *siktriku*, *siktriuk* med *i*, *iu* for den korte Tvelyd *i^u* (s. ovenfor S. 209): jeg siger, vel at mærke, ikke, at disse Skrivemaader beviser Tvelyden (dersom *i^u* var faldet sammen med *y*, *i*-Oml. af *u*, kunde det ikke skrives anderledes end denne Lyd, men *i^u* kunde ved

Hvad der er sagt om Overgangen fra Tvelyd til Enkeltlyd gælder naturligvis ogsaa om Overgangen fra nasaleret til ikke nasaleret Vokal¹⁾ og om enhver anden Lydovergang, og det er klart, at man, naar man benytter en Lydovergang som Kriterium ved Bestemmelsen af en Indskrifts Tid, ikke maa regne med et bestemt rundt eller ikke rundt Aarstal som terminus ad quem eller a quo, men med en kortere eller længere Overgangsperiode, hvad der selvfølgelig ogsaa er min ærede Kollegas Mening (og m. H. t. Overgangen fra Tvelyd til Enkeltlyd er blevet udtalt af ham paa det anf. St.).

Hvad der er sagt om Sprogformer, maa selvfølgelig ogsaa gælde om Runeformerne.

Jeg kan derfor ikke sige og har ikke sagt, at Vedelspang-Stenene, set fra et udelukkende runologisk Synspunkt, ikke kunde være fra 950. Hvis de Mænd, der efter min Mening ristede Indskrifterne 30 Aar tidligere, endnu levede 950 og skulde riste de samme Indskrifter, vilde de rimeligvis have brugt de samme Sprogformer og de samme Tegn. Jeg siger kun, at Paastanden om, at den ældre Vedelspang-Sten med et rundt Tal maa sættes til c. 950 og den nyfundne Sten 'paa Grund af a i aft umulig kan sættes længer tilbage i Tiden end til Aar 950', er grundet paa en urigtig lingvistisk Forudsætning. Det er ad en anden Vej, der tilsteder en nøjagtigere

Monofthongeringen godt først være blevet til en fra *y*, *i*-Oml. af *u*, forskellig Lyd). Paa den monofthongerende Skovlænge-Sten maa derimod aftir opfattes som historisk Skrivemaade, med samme Værdi som om der stod auftir (hvilken Form ifølge Wimmer, Die Runenschrift S. 327 findes paa den skaanske Fuglie-Sten). Skovlænge-Stenens aftir har, nøjagtig svarende til hvad Prof. W. antog i Festskriftet, Lydværdien *oftir*, den samme som Danevirke-Stenens uftir.

¹⁾ Hvis den mindre Jællinge-Stens *u* i *þusi* betegner en Enkeltlyd, vilde den Generation, der begyndte Denasaleringen, være født c. 30 Aar efter den Generation, der begyndte Monofthongeringen. Skulde imidlertid Prof. W.s Opfattelse af *u* i *þusi* være den rigtige, vilde Tidsforskellen mellem Monofthongeringen som den ældre og Denasaleringen som den yngre Lydovergang have været mindre.

og sikrere Tidsbestemmelse, den samme Vej, der alene har hjulpet os til at henføre den mindre Jællinge-Sten til c. 935 (uden det historiske Moment vilde denne sandsynligvis være bleven sat til et senere Tidspunkt), det er ad historisk Vej, at jeg var naaet til mit Resultat, at Vedelspang-Stenene maatte henføres til c. 920.

I min Anmeldelse S. 31 siger jeg: 'Runeindskrifternes Kronologi, som Wimmer lærer os den og som jeg har den højeste Agtelse for, kan ifølge Sagens Natur kun være relativ, og Tidsbestemmelsen for en Indskrift eller en Gruppe af Indskrifter, kan, hvor ikke historiske Momenter formaar at hjælpe os til en nøjagtigere Afgørelse, sjælden være saa sikker, at man ikke kunde begaa en Fejltagelse af 30 eller flere Aar.' Prof. W. erklærer derimod S. 124 (15): 'Altsaa: det Mindesmærke, som jeg har henført til 950, skulde jeg lige saa let kunne sætte til 915! Nej, var der ikke mere Hold i de Tidsbestemmelser, jeg har forsøgt at fastsætte for vore Runeindskrifter, og hvorpaa det Værk, som jeg i Løbet af de sidste 20 Aar har ofret mit bedste Arbejde, for en stor Del hviler, vilde jeg for længst have opgivet det hele'. . . 'Mine runde Tal er ikke at forstaa saaledes, at f. Ex. det Mindesmærke, som jeg har henført til Midten af et Aarhundrede, ligesaa godt kan tilhøre Begyndelsen af Aarhundredet. [Gælder dette ogsaa om de Runemindesmærker för c. 900, hvis Kronologi findes fastsat i Die Runenschrift S. 303 f.?] De Mindesmærker, jeg har valgt som Exempler, er nemlig typiske, idet deres Rune- og Sprogformer indeholder saa mange Momenter til Bestemmelse af Tiden, at der ved dem ikke kan være Tale om at bevæge sig indenfor saa vide Grænser, som Prof. M. ønsker.'

Hvis det forholdt sig saaledes, vilde Runologiens Sikkerhed forekomme alle os andre Filologer saare misundelsesværdig, naar vi kun kunde tro paa den. Alle vi andre Filologer kan, hvor det drejer sig om Tidsbestemmelsen for en semitisk, eller græsk eller latinsk, eller angelsaxisk eller tysk Indskrift eller

Kodex meget let begaa en Fejltagelse af 30 Aar, ja i mange Tilfælde kan en Videnskabsmand være overmaade godt tilfreds med Resultatet, naar det bagefter viser sig, at den begaaede Fejl ikke er større; og mange andre Skavanker har vore Videnskaber, uden at vi derfor opgiver det hele. For at anføre et Exempel: Muspillihaandskriftet sættes af Piper (1882) til 'næppe længe efter 840', af mig (1886) til 'mellem 870 og 876', af Kögel (1889, for her kun at nævne disse tre) til 'næppe før Aar 900'. Altsaa har mindst én af de tre nævnte Videnskabsmænd og, hvis en af os skulde have Ret, de to andre begaaet en Fejltagelse af c. 30 Aar: skulde den sidstnævnte Videnskabsmand have Ret, vilde den förstnævnte endogsaa have begaaet en Fejltagelse af c. 60 Aar, og omvendt. Og dog drejer det sig her om et Mindesmærke, hvis Sprogformer indeholder ulige flere Momenter til Bestemmelse af Tiden, og som tilhører en Periode, der yder uden Sammenligning flere kronologiske Holdpunkter (nemlig daterede Dokumenter), end det er Tilfælde med nogen af Prof. W.s (ikke-historiske) 'typiske' Runemindesmærker. Skönt tyve Aars Arbejde uden Tvivl har givet Prof. W. en betydelig Sikkerhed i Bedømmelsen, kommer hans Tidsbestemmers tilsyneladende Sikkerhed dog tildels af, at han er temmelig ene om sit Arbejde: dersom han havde flere Konkurrenter, vilde disse uden Tvivl tildels komme til afvigende kronologiske Resultater. Min ærede Kollega vil derfor, dersom det engang med Sikkerhed skulde vise sig, at han har sat en Runeindskrift 30 Aar for sent eller for tidligt, om ikke hos sig selv, saa dog sikkert hos alle andre Videnskabsmænd med Lethed opnaa Undskyldning.

Om en ikke-historisk Runeindskrift, der af Prof. W. efter rigtige Præmisser sættes til et bestemt rundt Aarstal, kan han for det første paa ingen mulig Maade vide, om den ikke har været c. 20 Aar ældre og i saa Tilfælde i sin Tid muligvis har været moderne, eller c. 20 Aar yngre og i sin Tid har været gammeldags. Dette ligger uundgaaelig i Sagens Natur,

saaledes at en saadan mulig Fejltagelse af 20 Aar i den ene eller den anden Retning slet ikke kan regnes som en Fejl. Prof. W. ser 'Indskriftens hele Karakter og dens Runeformer', men om den i sin Tid har været moderne eller gammeldags, kan han ikke se (bortset fra Tilfælde, hvor Runeristeren har villet forfærdige en i Henseende til Rune- og Sprogformer gammeldags udseende Indskrift uden fuldstændig at magte det). Men for det andet kan man, med al Højagtelse for Prof. W. som Videnskabsmand, antage, at der i hans runologiske Arbejder ikke alene kan indløbe Fejl, men endogsaa, at der (fuldstændig bortset fra det specielle Spørgsmaal, der interesserer os her) maa være indløbet Fejl, ligesom alle vi andre Filologer uden Undtagelse i alle vore Arbejder har begaaet Fejl og fremdes vil komme til at begaa Fejl. Eftertiden maa og vil, som det ligger i Sagens Natur, mere og mere erkende Fejl i Prof. W.s Værk, specielt ogsaa i hans Kronologi, uden at dette i mindste Maade vil kunne forringe Værkets Betydning. At Prof. W.s Resultat m. H. t. Vedelspang-Stenenes Tid beror paa en lingvistisk Fejl i Regningen, har jeg ovenfor søgt at paavise. Lad os antage, at Prof. W. uden sin efter min Mening urigtige Forudsætning (eller ogsaa hvis Indskrifterne, ristede af de samme Mænd, hverken indeholdt Formen *æt* eller *þaun*) vilde have sat Stenene til c. 940, saa kan Indskrifterne i Virkeligheden have været fra c. 920: de kan være ristede af yngre Mænd, der efter Olavs Tog var fødte i Danmark, og kan i sin Tid have haft en moderne Karakter. Den Fejl i Regningen, som jeg tror, Prof. W. har begaaet, behøver altsaa i Virkeligheden ikke at være større end c. 10 Aar.

Selvfølgelig har den Tanke ligget mig fuldstændig fjærn, hvad min ærede Kollega selv heller ikke betvivler, at ville gøre Forsøg paa, at tilføje 'hele den videnskabelige Methode' (S. 132), hvorpaa Prof. W. har 'bygget Ordningen og Behandlingen af Mindesmærkerne' i sit Runeværk, 'et Grundstød, som vilde bringe den hele Bygning til at vakle', og jeg underskriver selv,

hvad Prof. W. trøster sig til at have godtgjort, at mit Angreb heller ikke har formaaet det. Det drejer sig her paa runologisk Omraade aldeles ikke om Prof. W.s videnskabelige Methode, som jeg har den største Højagtelse for, men om et underordnet lingvistisk Spørgsmaal, som man skulde synes maatte kunne forhandles med Sindsro og i al Venskabelighed: fra hvilken Tid Formerne aft og þaun kunde skrives. Selv om Prof. W. skulde give mig Ret m. H. t. disse underordnede Spørgsmaal (hvad jeg i øvrigt ikke nærer noget Haab om), kan han lade staa, hvad der staa: den Læser, der maatte give mig Ret, kan selv trække nogle Aarstal fra og tænke sig enkelte Mindesmærker lidt anderledes ordnede. En kritisk Læser maa foretage slige Tankeoperationer ved Brugen af ethvert videnskabeligt Værk.

II.

Som Rune- og Sprogmindesmærker er Vedelspang-Stenene ikke vigtigere end talrige andre: som historiske Mindesmærker er de af en temmelig enestaaende Betydning. Hvis det kun drejede sig om Stenene som Rune- og Sprogmindesmærker, saaledes at en for tidlig eller for sen Tidsbestemmelse ikke vilde have Følger udover Runologiens Omraade, var det aldrig faldet mig ind, offentlig at indvende noget mod Prof. W.s Kronologi. Men det drejer sig om noget, der for mig og de fleste er uden Sammenligning vigtigere end et Par Runeindskrifteres Kronologi, nemlig om vort Lands Historie i den mørke Tidsperiode omkring Aar 900 og i den første Halvdel af det 10de Aarh.: denne faar et temmelig forskelligt Udseende, enten Stenene sættes til 920 eller 935 eller 950, og jeg har udelukkende taget Ordet, fordi det var mig umuligt at slaa mig til Ro ved Prof. W.s historiske Resultater.

Prof. W. begynder sin Fremstilling af de formodede historiske Begivenheder, der knytter sig til Vedelspang-Stenene, i sit Festskrift S. 34 med Ordene: 'I Begyndelsen af det 10de

Aarh. i Gorm den gamles Dage ser vi en Vikingeflaade drage ud fra Sverigs Kyst ... »Es geschah zu den Zeiten Gorms des Alten — das klingt, als ob ich einen historischen Roman anfinde»: med disse Ord begynder R. v. Liliencron, der akcepterer Wimmers Resultater, den tilsvarende Fremstilling (Deutsche Rundschau, April 1893 S. 56). I sit Foredrag sagde Prof. W. S. 113 (4) f.: «Ifølge min Fremstilling, der er bygget paa Kombination af Indskrifterne med de skrevne historiske Kilder [udhævet af mig], har den svenske Høvding Olav i Begyndelsen af det 10de Aarh. i Gorm den gamles Dage sat sig fast i Egnen om Hedeby». Prof. W.s 'i Gorm den gamles Dage' forstaas af alle Læsere og skal ogsaa aabenbart, som hele Fremstillingen viser, forstaas: 'i Gorm den gamles Kongetid' (saafremt Ordene kun skulde betyde: 'i Gorm den gamles Levetid', altsaa medens han mulig var Dreng, vilde jeg slet ikke opponere mod dem, thi saa vilde Tidsbestemmelsen 'i Gorm den gamles Dage' — jeg mener her kun disse Ord, ikke det foregaaende 'i Begyndelsen af det 10de Aarh.' — uden Tvivl være rigtig). Jeg vilde nu meget gerne vide, hvilke 'skrevne historiske Kilder' der er saa paalidelige, at de kan sige Prof. W., at Gorm, der senere kaldtes 'den Gamle', var Konge i Danmark i Begyndelsen af det 10de Aarh. Eller hvilke 'samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd' har sagt ham det? (S. 122 i Foredraget siger Prof. W., at Hovedbeviset for hans Opfattelses Rigtighed og mod mig 'ikke skal søges i de gamle Krønikers forvirrede Meddelelser, men hviler paa en sikrere Grund, nemlig de samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd'). Der gives ingen ældre og ingen paalidelig, skreven Kilde og intet samtidigt Monument, der kan sige os det, og der lever ingen Historiker i Landet eller udenfor Danmark, der véd, at Gorm var Konge i Begyndelsen af det 10de Aarh. (vel at mærke, naar vi forstaar Aarhundredets 'Begyndelse' ikke som dets første 30—40, men som dets første 10—15 Aar), medens det nok kan

hænde, at en eller anden Historiker antager det som en Hypothese. Det er altsaa en Hypothese, Prof. W. tager til Udgangspunkt. For denne Hypotheses Skyld forkaster han en vigtig Del af hvad vor historiske Kilde beretter om Svenskeren Olav og hans Efterfølgere.

Den eneste historiske Kilde, vi har, for Tiden omkring 900 er Sven Estridsöns Meddelelser hos Adam af Bremen. I sit Festskrift (S. 30) sagde Prof. W.: 'Ganske vist er Adams Beretninger højst forvirrede' [herom se nedf. S. 247 Note]. ... 'Men Adam har jo faaet disse Efterretninger fra Sven Estridsön selv; det er altsaa Traditionen i den danske Kongeslæggt, vi her har for os, og det er derfor mere end sandsynligt, at der i de forvirrede Meddelelser maa være en sand Kærne, som det gælder at finde. Hertil hjælper Vedelspang-Stenene os efter min Mening paa uventet Maade, og de kaster derved tillige nyt Lys over Adams Troværdighed i Tilfælde, hvor han som her anfører den danske Konge som sin Kilde.'

Efter hvad Sven Estridsön beretter hos Adam (I 50) fandt Svenskeren Olavs Vikingetog Sted længe før end der er Tale om Gorm: det var den folkekære Helge, der var eller havde været Konge i Danmark, da Olav kom over fra Sverig. 'Successit illi (Heiligoni) Olaph, qui veniens a Sueonia regnum optinuit Danicum vi et armis'. Om Helge lige var død og Olav benyttede Lejligheden, eller om Olav berøvede Helge Riget, erfarer vi ikke: Sven Estridsön har ikke vidst eller ikke sagt Adam det; Adam har, efter Ordlyden at dømme, snarest antaget det første.

Prof. W. tier nu i sin Afhandling i Festskriftet for sin Hypotheses Skyld for det første fuldstændig om Helge¹⁾. Hvad Sven

¹⁾ bortset fra, at han anfører Adams Ord. Prof. W.s Svar i Foredraget S. 117 (8) paa en lignende Bemærkning skal naturligvis ogsaa gælde for dette Tilfælde: 'Ganske vist har jeg i min Afhandling ikke udtalt mig direkte om disse Ord hos Adam. Men jeg har selv (S. 30) anført dem, og hvilken Betydning jeg har lagt i dem, fremgaar jo klart af min Af-

Estridsön siger hos Adam, er ikke foreneligt med Prof. W.s Hypothese, at Gorm var Konge, da Olav kom herover, og forkastes derfor. 'Post cladem', inquit (Suein), 'Nortmannicam Heiligionem regnasse comperi'. Ordene 'post cladem Nortmannicam' (o: Slaget ved Løven 891) er i denne Form naturligvis ikke sagt af Sven Estridsön, men har ligget i Adams Spöragsmaal. Derimod 'Heiligionem regnasse comperi. . . Successit illi Olaph' har Sven Estridsön sagt: ingen tör paastaa, at han ikke har sagt det, og at Adam har grebet disse Ord ud af Luften. Man kan kun forkaste denne Efterretning som historisk urigtig, naar man kan modbevise den med Grunde. Og skulde den være urigtig, saa kunde nok 'Traditionen i den danske Kongeslæggt' have sat Helge i en anden lidet eller ikke bekendt Konges, men paa ingen mulig Maade i den bekendte Gorms Sted. Sven Estridsön, 'altsaa Traditionen i den danske Kongeslæggt', har sagt, at Olav fulgte efter Helge som Konge: at Olav kom herover, medens Gorm var Konge, har ingen sagt för Prof. W. Jeg følger vor eneste Kilde, Sven Estridsön hos Adam, til det bliver bevist, at hans Meddelelse ikke kan være rigtig. — Prof. W. siger i Foredraget S. 116: 'Adams Upaalidelighed som historisk Kilde er i mine Öjne saa stor, at jeg vanskelig vilde tro paa en eneste Sætning hos ham, naar den ikke ad andre Veje kan kontrolleres og berigtiges'. Efter dette kritiske Princip forkastes altsaa hvad Sven Estridsön har sagt hos Adam, fordi der ikke staar i Indskrifter eller andre 'skrevne historiske Kilder', at Gnupas Fader kom over, da Helge var eller havde været Konge, — til Fordel for 'samtidige Monumenters . . . Vidnesbyrd'? Nej, til Fordel for noget, som heller ikke staar i Indskrifter og som ingen skreven Kilde af dem, der kan komme i Betragtning, har sagt.

Dernæst er Prof. W. for sin Hypotheses Skyld nødt til at

handling, idet jeg S. 35 siger' [jeg vælger her en anden Sætning af dem, der staar paa denne Side]: «Danmarks Rige styredes paa den Tid, som Adam her omtaler, af Gorm og efter ham af Sönnen Harald.»

forkaste den Efterretning, at Svenskeren Olav har erobret hele Danmark. 'Danmarks Rige styredes paa den Tid, som Adam her omtaler, af Gorm', derfor er der ikke Plads for en anden Konge af Danmark og derfor maa Olav nøjes med 'et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Egnen om Hedeby' (S. 116). Sven Estridsön siger, at Olav fulgte efter Helge som Konge og at han vandt 'regnum Danicum': 'dette kan', som H. Olrik (Konge og Præstestand I, 4) rigtig bemærker, 'ikke betyde et eller andet Smaarige hos de Danske, men maa betegne det danske Rige'. Jeg følger igen vor Kilde, til dens Efterretning bliver modbevist med noget andet end en Hypothese, der svæver i Luften. Efterretningen om, at Olav har vundet det danske Rige, kan jo nemlig ingenlunde kaldes umulig, naar man betænker, hvilke umaadelige Kræfter Danmark havde udsendt ved de et Aarhundrede igennem efter en bestandig større Maalestok fortsatte Expeditioner til Saxland og Frisland, England og Frankrig, Expeditioner, der mere og mere førte til, at Danske satte sig fast i hine Egne og gik tabte for Moderlandet, indtil en Tilbagestrømning igen tilførte Moderlandet en Del af dem.

S. 116 (7) siger Prof. W.: 'Sven Estridsön har naturligvis (!) meddelt Adam disse Navne (Olavs og hans Efterfølgeres) i umiddelbar Forbindelse med hvad han berettede om Gorm og hans Efterfølgere'. Disse Ord var utvivlsomt rigtige, hvis der mentes, at Kong Sven først fortalte om Helge og Olav og dennes Efterfølgere og derefter om Gorm og hans Efterfølgere, men Prof. W.s Ord skal forstaas i en helt anden Betydning. Han fortsætter: 'Men fra Gorm stod den danske Kongerække jo fast; her kunde Adam da ikke faa Plads til Olav og Gnupa, da han slet ikke vidste, at de havde haft noget Sammenstød med Gorm [hvilket Olav og hans Sønner heller slet ikke har haft, se nedenf.]. Han satte dem derfor og maatte nødvendigvis sætte dem før den samtidige danske Konge Gorm.' Men Adam opfandt intet, og han maatte have opfundet Ordene 'successit illi Olaph', naar Prof. W. havde Ret. I Stedet for at opfinde noget, vilde Adam,

som han mange Gange gör, have bekendt sin Uvidenhed. Hvis Kong Sven i Forbindelse med hvad han berettede om Gorm havde fortalt om Olav og hans Sønner, hvis han havde sagt 'i Kong Gorms Dage' o. s. v., kunde intet have forhindret Adam i at nævne Gorm allerede i Kap. 50, hvor der er Tale om Helge og Svenskeren Olav og hans Sønner (sml. nedenf. S. 248).

Vor Kilde, Sven Estridsön hos Adam, fortsætter: 'habuitque (Olaph) filios multos, ex quibus Chnob et Gurd regnum tenuerunt post obitum patris' ('tenuerunt' efter Lappenbergs Codd. 2. 3. 4). Prof. W. siger i Festskr. S. 35: 'han (Olav) efterfulgtes af sin Sön Gnupa (mulig, som Adam siger, sammen med Broderen Gyrd)'. Dette er det eneste, Prof. W. i sin Afhandling siger om Gyrd; han har nemlig aabenbart i Egnen om Hedeby ikke rigtig Plads for denne. Vor Kilde lader de to nævnte Olavs Sønner faa eller styre 'Riget', o: det danske Rige, efter Faderen. Jeg har nu fremsat den Formodning, at Gnupa efter Faderens Død har styret Halvøen og maaske Fyn, Broderen Gyrd Skaane og Sjælland, en Hypothese, der dog ikke svæver fuldstændig i Luften, som Prof. W. aabenbart antager, der S. 116 siger, at «dette Stykke 'Historie' er Prof. M.s frie Bearbejdelse af Adam I 50», men, nøjagtig som Prof. W.s historiske Fremstilling, er 'bygget paa Kombination af Indskrifterne med de skrevne historiske Kilder': den grunder sig nemlig paa den Kendsgerning, at, medens Gnupas og hans Söns Navne staa paa Vedelspang-Stenene, Gyrd's Navn (som vist i min Anm. S. 30 Note 3) genfindes paa skaansk-sjællandsk Omraade. Lunde-Aarbøgerne (Scr. r. D. I 230), der benytter Adam, nævner nemlig efter Olav, i Stedet for Chnob og Gurd og deres Efterfølger Sigerrich, ene og alene 'Gyurth': Forfatteren har altsaa kendt et Sagn eller en af Adam uafhængig Beretning om en Kong Giurth, medens han ikke kender noget til Adams Chnob og ikke kan bruge ham¹). Prof. W. bemærker: 'Det er, som saa jeg det

¹) Efter en ældre Redaktion af Lunde-Aarbøgerne ('Annal. Lundenses majores') har Ry-Aarbøgerne og Peder Olsöns Krønike den samme Giurth (s. nedenf.).

danske «Øst- og Vestrige» atter dukke frem af fjærne Taager'. Hertil skal jeg bemærke: Jeg tror ikke, at et Øst- og Vestrige nogensinde har bestaaet som varig Institution. Det er ligeledes efter min Overbevisning (se Englische Studien XIII 313) en Fejltagelse, naar P. Fahlbeck, Bugge (Paul u. Braunes Beitr. XII 1 ff.) og efter dem H. Olrik (anf. St. 5) antager, at der omkring Aar 500 i de Tider, Beowulfkvadet kaster Lys over, skulde have bestaaet et jydisk Rige ved Siden af det danske. Men fordi Øst- og Vestriget som varig Institution var et Fantom, er det derfor aldeles ikke udelukket, at naar under de exceptionelle Forhold, som de forelaa under den svenske Kongeæt, to Brødre styrede Riget efter Olavs Død, hver kan have overtaget sin Del. Om min Formodning træffer det rigtige er for mine øvrige Resultater fuldstændig uvæsenligt: man kan, uden at det for Hovedsagen gør noget fra eller til, ogsaa (med H. Olrik S. 4) antage, at Gnupa og Gyrd efter Faderens Død i Fællig har styret Riget¹⁾.

At Adams 'Gurd' ikke er greben ud af Luften, men at den 'Giurd', hvis Navn Sven Estridsön meddelte Adam, endnu er og to Aarhundreder senere, uafhængig af Adam, var kendt i Danmark, viser de afvigende Beretninger i de danske Kilder, som vi har set. Hamsfort (Scr. r. D. I 36) kender som Sønner af den svenske Konge 'Olaus Tretelia' de to Brødre 'Ennigum-

¹⁾ Mit 'jedenfalls' i den af Prof. W. anførte Sætning skulde, som formodentlig ogsaa Prof. W.s eget 'naturligvis' i den Sætning vi har set, forstås med en underforstået Forudsætning: (hvis Gyrd styrede Riget sammen med Gnupa (ikke efter ham), saaledes at hver havde sin Del, saa) har i hvert Fald (jedenfalls) Gnupa overtaget Halvøen og maaske Fyn (dette vilde vistnok ogsaa Prof. W. godkende, naar han godkendte mine Præmisser, inkl. at Olav vandt 'regnum Danicum'), hans Brøder Gyrd altsaa (also) Skaane og Sjælland med Tilbehør. 'Ordene «jedesfalls» og «also» afgiver' i al Fald ikke to forskellige 'slaende Prøver paa Prof. M.s historiske Methode', da det sidste «also» her er et simpelt Subtraktions-exempel. I Sætningen om Gyrd er et '(s. u.)' = 'se nedenfor' udfaldet: da det paa dette følgende Sted (S. 30 Note 3) anførte i mine Öjne gjorde Resultatet sandsynligt, troede jeg at kunne udelade den her i Parenthes anførte Forudsætning.

pus et Giurdo'. 'Ennigumpus' er en Sammenblanding af Gnupa med Sven Aagesöns 'Ennignup', Saxos 'Ennignupus' (sml. min Anm. S. 28 Note 1). Som Søn af Olav og Broder til Giurd er 'Ennigumpus' for 'Ennignupus' (Ser. I. 268) identisk med Adams 'Chnob', men da 'Enni-Gnup' umulig kan være opstaaet af Adams 'Chnob', maa ogsaa denne Efterretning, hvad angaar Navnene (Enni-) Gnup og Giurd, gaa tilbage til en af Adam uafhængig Kilde.

Hvis Prof. W. havde taget Hensyn til de danske Kilder; kunde han i disse ¹⁾ have fundet en Støtte for sin Opfattelse af Adams 'regnum Danicum', idet vi hos Hamsfort læser, at Olaus 'cūm filiis Ennigumpo et Giurdone partem Daniae occupat'. (Om Giurdo siges senere hen det samme, at han 'x annis partem Daniae' tenuit). Men hvorvidt Erindringen om de to Brødre, specielt om Gyrd, kunde have holdt sig saa længe, dersom de kun havde styret Egnen omkring Hedeby, kan vel betegnes som meget tvivlsomt.

Prof. W. siger S. 116 (7), at Adam om Olav og hans Efterfølgere 'ikke har andet at meddele end deres Navne i saa forvansket Skikkelse, at vi ikke vilde genkende dem, naar vi ikke ved Hjælp af andre Kilder kunde rette Fejlene'. Vi vil se bort fra, at Meddelelsen om, at Olaph 'veniens a Sueonia regnum optinuit Danicum' og at han 'habuit filios multos', og at Chnob et Gurd 'regnum tenuerunt' (om Sigerich senere), dog indeholder noget mere end Navnene ²⁾. Men Bemærkningen om Navnenes forvanskede Skikkelse, der aabenbart skal diskreditere Adam, skulde man ikke tænke kunde hidrøre fra en Filolog, i hvis Øjne Adam dog i denne Henseende burde være undskyldt.

¹⁾ foruden en meget vigtig Erindring om Olavs Sønnesøn, Stenenes Sigtrygg (s. nedf. S. 245).

²⁾ Uden de tre Ord 'veniens a Sueonia' og I 54 'Sueonum principem' hos Adam kunde Prof. W. ikke have fejret den 'Triumf for Sprogforskningen', som han gör S. 123 (hvilken Triumf jeg i øvrigt ikke vil bestride eller forringe). Min ærede Kollega burde være Adam taknemmelig for, at han ikke alene har meddelt de blotte Navne, og at han overhovedet har meddelt, hvad han vidste.

Det er vistnok ikke Navnet 'Olaph', Prof. W. her har for Öje, men (bortset fra 'Sigerich', hvorom senere) særlig Navnet 'Chnob'. Hvad denne Navnets Form hos Adam angaar, saa er for det første ch for g i Forlyd i sin Orden, i al Fald er det ikke noget, en Filolog kunde dadle Adam for. Widukind af Corvei, af hvem Adam er fuldstændig uafhængig, gengav c. 100 Aar før Adam Navnet 'Gnúpa' ved 'Chnuba', altsaa med ch for g. At denne Gengivelse af nordisk g i Forlyd ved tysk ch, som i 'Chüdrûn', 'Chûtrûn', ved nøjere Efterforskning vistnok vil erkendes ikke at være sjælden, har for nylig O. Brenner bemærket (Literaturbl. f. germ. u. rom. Phil. XIV 203)¹⁾. Det palatale *gj* (gi, gy) derimod i ældre dansk 'Giurth' gengiver Adam ved g i 'Gurd' (Formerne 'Gyrd', 'Giurd' findes kun i danske Adam-Hss.). Dernæst er Adams b for *p* i 'Chnob' fuldstændig berettiget, sml. 'Übsola' IV 26. Adams b betegner den rene (med lukket Stemmeridse udtalte, ikke aspirerede) Tenuis *p*: denne Lyd har han hørt af Sven Estridsöns Mund. Tilsvarende gengiver Widukind den rene Tenuis, der i Indlyd hørtes i 'Gnúpa', med b. Om Adams o for u i 'Chnob' s. nedf. Endelig, medens de Saxere, der i 934 kæmpede med Gnupa, hørte den svenske Tostavellesform 'Gnúpa', som Widukinds 'Chnuba' viser, har Adam af Sven Estridsöns Mund selvfølgelig ikke hørt denne svenske Form, men Enstavellesformen 'Gnup' (nom. oldn. Gnúpr), den samme som vi ser i Hamsforts Kildes 'Ennigump(us)' for 'Enni-Gnup'.

Adam fortsætter sin Beretning I 54: 'Post Olaph', inquit (Suein), 'Sueonum principem, qui regnavit in Dania cum filiis suis, ponitur in locum ejus Sigerich'. Prof. W. bemærker: 'Hvorledes Adam behandler Sven Estridsöns Meddelelser, faar vi netop et godt Indblik i, naar vi hører, at han ikke i to Kapitler lige efter hinanden kan fortælle de samme Begivenheder ens. I I, 50 har han nemlig hørt af Sven Estridsön, at den

¹⁾ Forklaringen, for hvilken der frembyder sig to forskellige Muligheder (Media *g* maatte gengives enten ved Tenuis eller Spirant), skal jeg her ikke komme ind paa.

folkekære 'Heiligo' efterfulgtes af den svenske Erobrer Olaph, som havde mange Sønner, af hvilke Chnob og Gurd fulgte ham i Regeringen; men I, 54 lader han den samme Kong Sven fortælle, at den svenske Høvding Olaph, der regerede i Danmark med sine Sønner, efterfulgtes af Sigerich'. En Modsigelse mellem de to Kapitler finder kun den, der vil Adam til Livs. En Forfatter, der kommer tilbage til noget, han lige 4 Kapitler tidligere har sagt, gentager ikke det sagte i samme Udførlighed, men udtrykker sig lidt kortere, om end derfor undertiden lidt mindre nøjagtig, og han varierer om muligt Udtrykkene lidt, idet han forudsætter, at Læserne ved Hjælp af hans Antydninger vil mindes, hvad de tidligere har læst. 'Olav ... med sine Sønner' er en anden Udtryksmaade for 'Olav og hans Sønner', der af Læserne vil forstaaes paa samme Maade, som de har forstaaet I 50. Der behøver ikke heri at ligge, at Sønnerne allerede regerede sammen med Faderen, men udelukket vilde det heller ikke være i I 50, hvor Adam skrev 'regnum tenuerunt' (ikke 'optinuerunt').¹⁾

Prof. W. fortsætter: 'og han (Adam) aner ikke, at Sigerich (Sigtrygg) er Gnupas Søn og Olavs Sønnesøn, hvad jo først Vedelspang-Stenene ganske uventet har lært os. Dette bør dog ikke vække vor Forundring. Thi det er jo en bekendt Sag, at ingen historisk Forfatter i højere Grad end Adam trænger til Kontrol' o. s. v. At vor Forfatter ikke vidste, at Sigerich var Chnobs Søn, kunde Prof. W. dog kun i saa Fald med Rette bebrejde ham, hvis han med Bestemthed kunde sige os, at Adams Kilde, Kong Sven, havde vidst og meddelt Adam dette²⁾.

¹⁾ Sml. Hamsforts 'Olaus ... cum filiis' etc., s. S. 242.

²⁾ Sven Estridsön kunde saameget lettere være uvidende om, at Sigerich var Chnobs Søn, da der efter Olavs Død ikke havde været én, men to Konger. (Desuden maa bemærkes, at heller ikke vi med fuldstændig Sikkerhed véd, at Sigerich er = Sigtrygg, da dette kun er en Formodning, som rigtignok ogsaa jeg ansér for i højeste Grad sandsynlig. Og-saa naar Chnob er = Stenenes Gnupa, Fader til Sigtrygg, hvad jeg ansér for sikkert, kunde det jo være, at Sven Estridsön hos Adam I 54

Hvis Prof. W. havde taget Hensyn til de danske Kilder, kunde han af disse have erkendt, at Sven Estridsön mulig kunde have hørt en Version, ifølge hvilken Sigerich var Olavs Sönnensön, men uden Tvivl ikke har vidst, at samme var Chnobs Sön, og at Adam uden Tvivl hverken har hørt dette eller hint¹⁾.

ved 'Olaph cum filiis suis' havde forstaaet hele den svenske Kongeæt, altsaa Gnuværs Sön Sigtrygg indbefattet, og at 'Sigerich' svarede til Lunde-Aarbøgenes 'quidam de Dacia' (s. nedf.) som en fra Sigtrygg forskellig Person.)

- ¹⁾ De danske Kilder indeholder tvende forskellige Beretninger. Den ene (i Lunde-Aarbøgerne) har efter Svenskeren Olavs Død: 'surrexit quidam de Dacia, et electus est in regem'. Dette svarer til, hvad Adam har hørt af Sven Estridsön; Sigerich er af Sven og hos Adam aabenbart opfattet som dansk, ikke svensk Mand, og til Adams 'ponitur' svarer Lunde-Aarbøgenes 'electus est'. I Lunde-Aarb. hedder hin quidam de Dacia 'Gyurth', idet Gyrd er slaaet sammen med sin Efterfølger, Adams 'Sigerich'. Den anden Beretning (i Ry-Aarb.) har i Stedet for 'quidam de Dacia': 'nepos Olavi et ipse natione Danus' (i Nye D. Mag. V 175 f. oversat 'hans søstheresön ... wor dansk fød'). Denne 'nepos Olavi' hedder ligeledes og af samme Grund 'Giurth'. Peder Olsön har den samme Giurth som 'nepos Olavi, natione Dacus', men ved Siden af ham som hans Efterfølger en 'Sywardus, consobrinus Olavi'.

Den ældste Beretning, som vi kan slutte os til, har altsaa uden Tvivl efter Giurth = Adams Gurd haft en 'nepos Olavi et ipse natione Danus', og denne 'Olavs Sönnensön' er uden Tvivl = Vedelspang-Stenenes Sigtrygg, der, som født i Danmark af en dansk Moder, af sine danske Mænd kunde betragtes som 'ipse natione Danus'. Medens Lunde-Aarb.s 'electus in regem' muligvis kunde være en Gengivelse af Adams 'ponitur', kan Ry-Aarbøgenes og Peder Olsöns 'nepos Olavi' umulig være hentet fra Adam, men maa bero paa levende Tradition. Da for Danske 'ipse natione Danus' var Hovedsagen, derimod 'nepos Olavi' ikke af Interesse, kunde senere i den anden Beretning, som vi har i Lunde-Aarb. og som svarer til hvad Sven Estridsön meddelte Adam, 'nepos Olavi' glemmes. Adam kan altsaa, hvad dette Punkt angaar, sikkert ikke dadles for, at han ikke meddeler, hvad han aldrig har hørt. For Adam var der ingen Grund til at glemme 'nepos Olavi': dersom han havde hørt, at Sigerich var 'nepos Olavi', vilde han ikke have undladt at anføre det.

'Siward' (Sywardus), som Giurths Efterfølger hedder hos P. Olsön, maa have været Olavs Sönnensöns Navn i Sagnet, som det laa til Grund for P. Olsöns Kildes Beretning. Om det danske Sagn kunde have bevaret Erindringen om Olavs Sönnensön saa længe, hvis Olav og hans Efterfølgere kun havde styret Egnen om Hedeby, maa igen betegnes som meget tvivlsomt.

I Vedelspang-Stenenes 'Kong Sigtrygg', bemærkede Prof. W. i Festskriftet S. 35, genfinder vi naturligvis 'Adams Sigerich, hvad enten denne Fejl skyldes ham selv eller snarere en Afskrivers let forklarlige Fejlæsning af e for t'. Dersom 'e for t' skyldtes en Afskrivers Fejlæsning, var Adam selv naturligvis sagesløs, og der var, hvad dette Navn angaar, ingen Anledning til Bemærkningen om, at Adam 'ikke har andet at meddele' end Navnene i 'forvansket Skikkelse'. Det er imidlertid ogsaa tænkeligt, at Adam i Konsonantgruppen *gtr* ikke har hørt det midterste *t*¹⁾ (e'et foran *r* i 'Sigerich' vilde i saa Tilfælde være en 'Svarabhakti'-Vokal, der indstillede sig i Adams Dialekt). Adams *ch* for *g* maatte bedømmes som i Forlyd²⁾.

¹⁾ Den midterste af tre Konsonanter falder i de nordiske Dialekter, som bekendt, ikke sjælden bort (som i oldn. *krisna* ved Siden af *kristna* og lign.). Sven Estridsøns *t* i *-trygg* var en ren (ikke emfatisk) Tenuis. Ogsaa i andre Sprog falder en ren Tenuis *t* mellem Konsonanter hyppig bort, f. Ex. i Tysk høres i Stedet for 'Gedächtnis', 'håltst' meget hyppig kun 'Gedächnis', 'hålst' o. s. v. I Konsonantgruppen *g-tr* maatte *g* foran *t* blive til stemmeløs Konsonant, der af Adam kunde skrives *g*.

Det er en Selvfølge, at Adam, hvor han gengav det samme Navn ikke efter Hørelsen men efter en skreven Kilde, maatte behandle det anderledes (II 22 skriver han 'Sigtrih' efter de engelske 'Gesta Anglorum').

²⁾ Sagen kan imidlertid ogsaa forholde sig helt anderledes, som antydet i min Anm. S. 20 Note. Det sidste Led af et Egennavn erstattes 'meget hyppig ved et andet mere bekendt sidste Navneled, derfor finder vi i udenlandske Kilder danske Konger 'Godo-fridus', 'Sigi-fridus' o. s. v. Det samme sker meget almindelig i Traditionen: sikkert er dette sket med Sigtryggs Navn i den danske Tradition, naar Giurths Efterfølger hos P. Olsön hedder 'Sy-wardus'. I to Versioner af samme Sagn eller af samme historiske Beretning finder vi af denne Grund meget hyppig en og samme Persons Navn med to forskellige sidste Navnebestanddele. Vi kan derfor ingenlunde være sikre paa, at Sven Estridsön virkelig har sagt 'Sig-trygg'. 'Sig-ward' eller 'Si-ward' har Sven Estridsön næppe sagt, da Adam i saa Tilfælde uden Tvivl havde skrevet 'Siward'. Sikkert er det, at den 'Sejr-trygge' er blevet erstattet ved den 'Sejr-rige' (Sige-rich), hvad enten dette skyldes tildels Sven Estridsön (eller hans Kilde), tildels Adam, eller udelukkende Adam. Hvis Adam har gengivet 'Sig-trygg', hvis sidste Led han havde Vanskelighed ved efter Hørelsen at opfatte nøjagtig, med 'Sige-rich', i hvilken Form Navnet maatte være mere fatteligt for hans Læsere (ligesom, af en tilsvarende Grund, Adams 'Sige-rich' i Olav Tryggvasøns større Saga, Kap. 60 gengives 'Sig-geirr') kan han, bedømt efter Middelalderens Begreber, ikke dadles.

Efter Ordlyden hos Adam har, som allerede H. Olrik (S. 4) bemærker, Sigerich haft hele Olavs Rige, altsaa hele Danmark¹⁾, hvad der aldeles ikke passer til Prof. W.s Antagelse, at Sigerich = Sigtrygg først skulde være bleven overvunden af Harald Blaatand c. 950 og først skulde være bleven Konge efter den Gnupa, der af Henrik I overvandt 934.

Medens Adam lader det, som han har at meddele om Helge og om hans Efterfølger Svenskeren Olav og dennes Sønner, være sket i Tiden efter Slaget ved Løven 891, giver han Beretningen om Kong Sigerich og hans Fald umiddelbart efter Aar 911. Prof. W., der henfører Sigtryggs = Sigerichs Fald til c. 950, søger at rydde Adams Tidsbestemmelse af Vejen, idet han, som vi har set, mener, at Adam nødvendigvis maatte sætte Olav og hans Efterfølgere før den samtidige danske Konge Gorm, da han slet ikke vidste, at de havde haft noget Sammenstød

¹⁾ Adam skrev 'in locum ejus', idet han ikke vidste, om den overlevende af Olavs to Sønner allerede var positus 'in locum ejus', d. v. s. havde hele Olavs Rige. (Hamsforts Kilde har haft en Efterretning, ifølge hvilken Gnupa skulde have overlevet sin Broder Gyrd. Scr. r. D. I 36: 'Giurdo, postquam x annis partem Daniae tenuisset, necatur, Ennigumpo fratre superstito'. Hvis dette har været levende Tradition og ikke en Sagnfortællers Opfindelse, vilde det alligevel ikke udelukke Muligheden af, at Gnupa døde først og hans Søn først efter Gyrd's Død fik det hele, da Gnupa kan være slaaet sammen med sin Søn til én Personlighed.)

Adams Kilde, Sven Estridsön, vidste ikke, om Gyrd styrede Riget efter Chnob eller samtidig med Chnob, heller ikke om Sigerich muligvis først en kort Tid var Konge samtidig med den overlevende af Olavs Sønner (desuden, som vi har set, maaske ikke, hvorvidt Olavs Sønner muligvis allerede styrede Riget sammen med Faderen). At han ikke vidste dette, maa Kongen have sagt Adam, og det er uden Tvivl ikke Adams egne Ord, men en Gengivelse af Sven Estridsöns Ord, hvad vi læser I 54: 'Tanti autem reges, immo tyranni Danorum [dette er en dansk Tanke (svarende til Prof. W.s 'ikke danske Konger, men fremmede Erobrere', S. 116), der altsaa hidrører fra Sven Estridsön, ikke fra Adam], utrum simul aliqui regnaverint, an alter post alterum brevi tempore vixerit, incertum est'. I øvrigt er der, naar vi, som vi bör, tager Hensyn til, at Adam ikke kunde vide mere end han har meddelt, og at hverken Sven Estridsön eller han kendte Vedelspang-Stenene, aldeles ikke noget forvirret i Adams Beretning, som Prof. W. gentagne Gange mener (i Festskr. S. 30, i Foredraget S. 115)!

med denne, og ikke vidste, at de kun 'herskede over et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Egnen om Hedeby'. Vi kan heller ikke her, hvor det drejer sig om Sigerich, lade dette Argument gælde. Hvad Adam angaar, kunde intet have forhindret ham i, først senere hen under Kong Gorm, efter for første Gang at have nævnt hans Navn I 57, at berette om Olaphs Søn Chnob, og først under Kong Harald at berette om Sigerichs Fald, hvis Sven Estridsön havde meddelt ham Chnobs og Sigerichs Navne i denne Forbindelse. Lige saa lidt som Adam, véd nogen af de senere danske Kilder, der overhovedet (om end ikke fuldstændig, saa dog for en stor Del uafhængige af Adam) kender noget til 'Olavus' (eller 'Olaus'), 'Ennigumpus', 'Giurth', 'Sywardus', (Lunde-Aarb., Ry-Aarb., P. Olsön, C. Hamsfort), det mindste om en Beröring mellem nogen af disse Mænd og Gorm eller Harald: alle nævner de disse Navne för end der er Tale om Gorm. At Sven Estridsön 'naturligvis' har meddelt Adam Olaphs, Chnobs og Sigerichs Navne 'i umiddelbar Forbindelse' med hvad han berettede om Gorm og Harald, kan slet ikke bevises, derimod kan det, som jeg tror, bevises, at Sven Estridsön ikke kan have meddelt Adam hine Navne 'i umiddelbar Forbindelse' med hvad han meddelte om Gorm og Harald, og at han ikke kan have berettet om noget Sammenstød mellem Chnob og Gorm, Sigerich og Harald (se nedf. S. 253). At Tidspunktet 911 hos Adam i og for sig ingen Betydning har, er selvfølgelig, men at gaa for langt ned i Tiden forbyder, som vi skal se, hvad Sven Estridsön beretter om Sigerichs Fald. Jeg betragter det derfor, indtil det bliver bevist, for udelukket, at Sigerichs Fald först skulde have fundet Sted c. 950, og jeg ansér det for det sandsynligste, at Sigerich er bleven Konge og, cum parvo tempore regnasset, bleven berøvet Riget i det 10de Aarh.s andet Aarti. Naar Olav ikke længe efter 891 var kommen herover fra Sverig, kan Gnupas og Asfrids Giftermaal have fundet Sted i Midten af det 9de Aarh.s sidste Aarti, saaledes at deres Søn Sigtrygg = Sigerich, der kan være bleven Konge c. 100 Aar

för Knud den store, kunde være født noget over et Aarh. för denne¹⁾.

'eum Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia, privavit regno'. I Prof. W.s Festskrift savnedes en Bemærkning om denne, ikke i ironisk Forstand (S. 117), men i Virkeligheden 'betydningsfulde Sætning'. At han derfor dog ikke havde undladt, at underkaste 'hele dette Spørgsmaal den grundigste Overvejelse', behøvede min ærede Kollega ikke at forsikre: det har jeg, uden at han siger det, anset for selvfølgeligt. Men som Anmelder maatte jeg holde mig til hvad der forelaa: Forfatterens ikke udtalte Overvejelser og bortfaldne Anmærkninger kunde, selv om min ærede Kollega privatim havde ladet mig 'blive Vidne til alle de Tvivl, der maatte løses, alle de Vanskeligheder, der maatte besejres, för end Resultaterne forelaa fuldtfærdige' (S. 118), ikke være Genstand for en Kritik. Men noget burde Prof. W. absolut have sagt om hine Ord²⁾, om det saa kun var den korte Bemærkning, at der ikke kunde stilles noget op med dem: jeg tror, enhver opmærksom Læser af Festskriftet har ligesom jeg under Læsningen i Tankerne udraabt: — 'ja, men Hardegon, filius Suein!' Prof. W. meddeler nu S. 118 (9) ff. en Note, som fandtes i Udkastet til hans Afhandling, men som han ved dens endelige Redaktion lod falde bort. Han mener i denne Note, at 'Hardegon, filius Suein' er en 'ved en Række Fejl og Misforstaaelser fremkommen Forvanskning' af Harald Blaataand ('Haroldus, pater Suein'), 'idet Adam ikke har opfattet, at Talen i Virkeligheden var om Harald

¹⁾ (Medens der specielt om Sigerich berettes, at han har regeret 'parvo tempore', læser vi, at Olaph, Chnob, Gurd og Sigerich, i Fald de har regeret 'alter post alterum', kun kan have overlevet hverandre 'brevis tempore'. Ifølge min Antagelse vilde Olav, Gnupa, Gyrd, Sigtrygg, hvis de har regeret alter post alterum, i Gennemsnit have regeret hver 6 Aar (fra c. 893 til c. 917). Efter Prof. W.s Antagelse vilde der paa Olav, Gnupa, Gyrd tilsammen komme c. 30 Aar (c. 905—935), paa Sigtrygg c. 15 Aar (c. 935—950).

²⁾ Det samme har med omtrent disse samme Ord en meget anset Historiker udtalt overfor mig som sin Mening.

Blaatand og Sven Tjugeskæg', og i 'veniens a Nortmannia' finder han 'en af Adam slet ikke forstaaet Hentydning til Haralds Norgestog, hvorom jo ogsaa Jællinge-Stenen vidner'. [Hvis 'veniens a Nortmannia', hvilket Sven Estridsön maa have sagt umiddelbart efter Overvinderens og hans Faders Navn, ikke paa et langt senere Sted i sin Beretning, indeholdt en Hentydning til det Norgestog, som Prof. W. har for Öje, maatte Sigtryggs Fald have fundet langt senere Sted end c. 950 og Vedelspang-Stenene altsaa være saa meget yngre.] Prof. W. tilføjer i Noten, at det 'kun lige over for en Forfatter som Adam' kunde falde ham ind at benytte denne Methode (nemlig at overhugge Knuden)¹⁾. Han bemærker, at, dersom det kan lykkes en Historiker, hvad han dog meget tvivler paa, at give en slaaende Forklaring af 'Hardegon' som 'en fra Harald Blaataand forskellig norsk Høvding', skal han gjerne bøje sig derfor. I saa Fald vilde altsaa denne norske Høvding have været Sigtryggs Overvinder, men Harald vilde da kort Tid efter atter have sejret over Normanden. — Da Prof. W. selv ikke har betragtet sin Konjektur som en tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet og heller næppe har troet, at den vilde tilfredsstille nogen Læser, tvært imod selv erkendte, at hans Anmærkning 'i Virkeligheden ikke vilde bringe Undersøgelsen et Fjed videre' (S. 120), er der ingen Anledning til yderligere Kritik.

Det historisk rigtige er efter min Overbevisning, som jeg har udtalt den i min Anmeldelse, at Sigerichs = Sigtryggs

¹⁾ Denne Notes Bortfald har haft til Følge, at den ovenfor S. 237 anførte Sætning i Festskriftet af de fleste, maaske af alle Læsere, er bleven forstaaet i en Betydning, lige modsat af hvad Forf. havde til Hensigt. Prof. W. skrev (anf. St. S. 30), at Vedelspang-Stenene kaster 'nyt Lys over Adams Troværdighed i Tilfælde, hvor han som her anfører den danske Konge som sin Kilde'. Som Noten vilde have vist Læseren, mente Prof. W. 'et nyt ugunstigt Lys'; men da der i Festskriftet, som det foreligger, ikke skændes paa Adam og hans Værk lige iforvejen paa samme S. 30 kaldes 'et vigtigt historisk Kildeskrift', har sikkert de fleste Læsere forstaaet 'et nyt gunstigt Lys', hvad der ogsaa, om end ikke efter Forf.s Mening, dog i Virkeligheden var det rigtige.

Overvinder har været Hardeknud Svenssön, Gorm den gamles Fader, og jeg tror for Alvor at være i Stand til at løse den Knude, som Prof. W. vilde overhugge. Fejlen i Overleveringen hører, som Prof. W. bemærker, til dem, 'der i hvert Fald maa underkastes Rettelse', og den letteste Rettelse er paa Forhaand den sandsynligste. Det filologisk rigtige, d. v. s. det som Forfatteren selv enten virkelig har skrevet eller vilde skrive, er uden Tvivl 'Hardegond': der mangler ikke andet end et d i Slutningen, der efter Nasalen meget let kunde falde bort og allerede har manglet i alle vore Adam-Haandskrifters Archetypus. Naar Adam skriver b, d, g mente han selv dermed de rene Tenuer *p*, *t*, *k* ('Iudland', 'Othingar'): Adam, der efter Hørelsen gengav Sven Estridsöns *p* i 'Gnup' ved b i 'Chnob', har i den sidste Stavelse af Navnet 'Harde-knut' gengivet den rene Tenuis *k*, som han i Forlyd hørte af Sven Estridsöns Mund, ved g, og han maatte gengive den rene Tenuis *t*, som han maa have hørt i Udlyd, ved d. Og ligesom i 'Chnob' har Adam i dette Navn gengivet Sven Estridsöns u ved o. (Om Nasalens Stilling s. den følgende Note.) I I 57, hvor Adam-Haandskrifternes Arche-typus, som jeg i min Anm. S. 24 har søgt at vise, har haft 'filius Hardecnuth' Uurm, har Adam skrevet den samme Mands Navn 'Hardecnuth': her nedskrev han Navnet som han havde hørt det af den danske Biskop, som han i I 59 anfører som sin Kilde og som har meddelt ham 'haec omnia' fra Kap. 57. Adam har altsaa i '-knút' af den danske Biskops Mund i Forlyden hørt en anden (med aaben Stemmeridse udtalt) k-Lyd, som han skriver c; han har ligeledes i Udlyd i Stedet for Kong Svens rene Tenuis *t* hørt en mere moderne Modifikation af denne ældre Lyd; han har fremdeles af den danske Biskops Mund hørt et virkeligt *ú*, som han gengiver u, og endelig har den danske Biskop udtalt Navnets sidste Bestanddel med en anden expiratorisk Akcent (med Bitone). Biskoppen har aabenbart talt med en mere ægte dansk, Kongen derimod med en afvigende, maaske norsk-farvet Akcent. At Adam ikke har gjort

noget Forsøg paa at bringe Formerne 'Harde-gond' og 'Harde-cnuth' i Overensstemmelse med hinanden og at identificere de to Personer, taler ikke til Fordel for hans Ævne til rigtig at kombinere Ting, der stammede fra forskellige Kilder (at han ikke besad den i nogen høj Grad, er fra andre Exempler bekendt), men det taler i høj Grad til Fordel for hans subjektive Troværdighed (medens hans objektive Troværdighed i hvert enkelt Tilfælde er afhængig af hans Kildes Beskaffenhed, og af hvorledes han forstod den: Kritik var ikke Adams, ligesom overhovedet ikke Middelalderens stærke Side)¹⁾. — Jeg antager

¹⁾ At vi ikke finder 'Hardegnod', men at Nasalen har skiftet Plads (sml. 'Chund' IV 8 i Cod. 1 for 'Chnud' = Knut), hænger vist sammen med den Tilbøjelighed, som har bestaaet i stor Udstrækning, til i mindre stærkt betonedede Stavelser, altsaa særlig i sidste Bestanddel af Sættninger, at lade Akcenten falde paa 'Svarabhakti'-Vokalen, som naar f. Ex. den sidste Navnebestanddel *-berht*, *-bert*, med Svarabhakti *-beraht*, i franskisk Dialekt bliver til *-braht*. I dansk finder vi det samme f. Ex. i de tallose Stedsnavne, hvor oldd. *thorp* som sidste Led i Sættningen er blevet til *-thrup*. I samme Retning som i *-gond finder vi denne 'Metathesis' i svagt betonet Stavelse f. Ex. i oldsvensk *-hors* (on. *hross*) (den samme Fremtoning, som naar *bort* i svagt betonet Stilling er opstaaet af *brot*, *Birghitta* af *Brig-* o. s. v.), sml. Noreen i Pauls Grundriss I 488. At Svarabhaktivokal med den oprindelige Vokals Klangfarve i og efter Vikingetiden i stor Udstrækning har været tilstede, vidner Runeindskrifterne om: imellem en Forlydskonsonant og følgende Nasal eller Liquida foran den oprindelige Vokal, altsaa paa det Sted, der her interesserer os, ser vi den i simiþr = *smiðr*, þoroþur = *bróður* paa en svensk Sten (s. Wimmer, Runenschr. S. 330). Naar Akcenten falder paa Svarabhaktivokalen, maa den oprindelige Vokal falde bort: lang Vokal var, før end Akcenten faldt paa Svarabhaktivokalen, i svagt betonet Stavelse forkortet. Et Exempel, der nøjagtig svarer til *'Harde-kunt', som Sven Estridsøn har sagt, for (-kūnut, -kunūt) -knūt, ser vi i Hamsforts Kildes 'Enni-gumpus' = 'Enni-gump' (= *-gunp) for (-gūnup, -gunūp) Enni-gnúp = Gnúp = Adams 'Chnub'. Formerne 'Harde-knūt' og 'Harðekunt' forholder sig til hinanden nøjagtig som vi indtil den Dag idag i utallige Tilfælde finder en fuldere Form og en yngre, mere familier Form af et Navn ved Siden af hinanden, og det er fuldstændig begribeligt, at Kong Sven, der var en Fætter til den sidste Konge af dette Navn og utallige Gange maa have hørt og udtalt Navnet i sin Familie, ved at nævne sin Forfaders Navn har brugt den mere familier Form, som han var vant til at høre og bruge, medens Biskoppen ved at nævne Kongenavnet har brugt den højtideligere fulde Form.

altsaa, at det var Hardeknud, der berøvede Sigerich = Sigtrygg Riget, og at først efter Hardeknud hans Søn Gorm blev Konge af Danmark. De Ord, hvormed Adam indleder sin Beretning (I 50): 'Audivi autem ex ore veracissimi regis Danorum Suein, cum nobis stipulantibus numeraret atavos suos', kan ikke forstaas saaledes, at de kunde afgive en Støtte for Prof. W.s Antagelse, = 'i umiddelbar Forbindelse med hvad han berettede om Gorm og hans Efterfølgere', men de to sidste Ord 'atavos suos' maa sigte til 'Hardegond' (= Hardeknud) og hans Fader 'Suein': Sven Estridsön 'numeravit atavos suos' fra disse. Naar Sven Estridsön meddelte Adam, at Sigerich blev fældet af Hardeknud Svenssön, er det klart, at han ikke kan have nævnt Olav og Chnob i Forbindelse med Hardeknuds Sön, og Sigerich i Forbindelse med Hardeknuds Sønnesön, og at han ikke kan have berettet om noget Sammenstød mellem Olavs Sön Chnob og Gorm, eller mellem Sigerich og Harald.

Det Billede af Danmarks Historie i Tiden fra c. 890 til c. 935, som jeg har givet i min Anmeldelse S. 22 ff., kalder Prof. W. S. 123 (14) for 'en selvlavet Historie'. Det væsenlige af hvad jeg indtil nu har sagt om Tiden fra 891 til Sigtryggs Død, for saa vidt som det afviger fra Prof. W.s Fremstilling i Festskriftet, er ikke 'lavet' af mig, men meddelt af Kong Sven Estridsön hos Adam. Og Tolkningen af 'Hardegond' I 54 hos Adam som 'Hardeknud' er, hvad den historiske Side af Sagen angaar, ikke min 'skønne Formodning' (S. 121), men et Resultat, de af mig i min Anmeldelse anførte Historikere Dahlmann og Gustav Storm er naaet til. Paa mig, der rigtignok ikke kan kaldes Historiker, passer altsaa ikke, hvad Prof. W. S. 120 (11) har udtalt, at 'enhver Historiker, som i Fremtiden optog dette uløselige, men netop derfor saare interessante Spørgsmaal til fornyet Overvejelse, ifølge en den menneskelige Natur iboende Trang ogsaa let vilde komme til et nyt Resultat, som for ham naturligtvis alene havde Sandsynlighedens Præg'.

Heller ikke er den af mig i Anmeldelsen S. 26 givne Fortolkning af Ordene 'veniens a Nortmannia' min 'skønne Formodning', men den er en Tanke, som Joh. Steenstrup paa det af mig anførte Sted *Normannerne II* 390 f. først har udtalt. 'Nortmannia' er, naar det kommer an paa den sandsynligste historiske Fortolkning af Stedet, ikke Norge, men et Normandi, d. v. s. en Samling af danske Kolonier¹⁾, der i dette Tilfælde maa søges i England, især i Østangel og Northumberland. I Lighed med hvad der under tilsvarende Forhold er sket andensteds ved andre Lejligheder, var over de Danskes i Frisland, England og andensteds med Held kronede Bestræbelser selve Moderlandet kommet i Fare og virkelig gaaet tabt for den danske Kongeæt; Hardeknuds Tog til Danmark var en Generobring. Tilbagestrømningen fra de engelske Kolonier til Moderlandet hænger uden Tvivl sammen med Alfreds Søn Edwards og hans Søster Ælfleds Fremskridt overfor de Danske i det andet Aarti af det 10de Aarh. (Steenstrup, *Norm. III* 34—63, sml. min Anm. S. 30). Hardeknud Svenssöns Tog til Danmark genfindes i den værdifuldeste af alle ældre danske historiske Kilder, der i dette Punkt er fuldstændig uafhængig af Adam, *Roskilde-Krønike* fra c. 1140, hvor Fader og Søn, Hardeknud og Gorm, optræder som Brødre, Sønner af Sven (*Scr. r. D. I* 375): 'Suen quidam Normannorum transfuga²⁾ collecta multitudine Angliam invasit, regem Aldradum [Æpelred = Ælla] expulit, ipse regnum tenuit. Hujus filii Gorm et Harthacnut . . .

¹⁾ Sml. den følgende Note.

²⁾ 'Normanni' svarer her, hvor der er Tale om Faderen Sven, i Betydningen fuldstændig til det 'Nortmannia', som Adam, hvor der var Tale om Svens Søn Hardeknud, har hørt af Sven Estridsøn. 'Normanni' betegner 'Danske i Kolonierne', paa dette Sted i *Roskilde-Krønike* specielt 'Danske i Frisland'. (Kolonister og Indvandrere betegnes meget hyppig med et almindeligere Navn i Stedet for med det specielle, fordi de af de Fremmede paa den fremmede Grund i Reglen betegnes med det almindelige Navn. I Saxland, Frisland og Frankland betegnedes de danske Vikinger fra først af som 'Normanni', sml. Steenstrup, *Norm. I* 50 ff.)

Daniam insiliunt, occisoque rege Danorum Haldano¹⁾ cum filiis ejus regnum Danorum partiti sunt'. Det samme Tog kender andre danske Kilder i en mere eller mindre forandret Skikkelse²⁾. Beretningen i Roskilde Krønike viser tilligē, at Adams 'Suein' som Fader til 'Hardegon' hverken er greben ud af Luften eller kan bero paa en Misforstaaelse fra Adams Side:

¹⁾ Om dette Navn s. min Anm. S. 27 Note 3. Navnet 'Halfdan' kunde saa meget lettere overføres paa Sigtrygg, da han var en svensk Faders, men en dansk Moders Søn ('nepos Olavi, ipse natione Danus').

²⁾ Hos Sven Aagesön (Scr. r. D. I 48), hvor 'Kanutus' (= Hardeknuds) Fader hedder 'Siwardus' (= Sigurd Snogöje), er Faderens 'Erobring af England' (sml. Steenstrup, Norm. II 100) med Sønnens Erobring af Danmark sammensmeltet til én Begivenhed: 'Siwardus . . . regnum invasit Daciae, commissoque cum rege praelio, regem interfecit et regnum obtinuit'. Den sidste forudgaaende danske Konge, som Sven Aagesön nævner, er Olaus (Søn af Ingild): muligvis er den svenske Kongeæts Stamfader og Repræsentant Olav sammensmeltet med denne Olav til én Person. — Saxo (p. 468) fortæller, at et Tog fra England til Danmark (hvis Maal var de Danskes Kristianisering), der var besluttet af Gorms Fader, den imellem Kanutus og Gorm som Mellemed indskudte Frotho (der i mange danske Kilder hedder 'victor Angliae', se min Anmeldelse S. 28 Note 5), udføres af Sønnen = Gormo ('Anglicus'). Med dette Tog bringes Englands (d. v. s. i Virkeligheden de danske Koloniers) Tab i Forbindelse: 'dum enim Daniam . . . petisset ex Anglia, . . . Angli, libertatis sue fortunam in ejus absentia reponentes, publicam a Danis defeccionem moliendo precipitem rebellandi fiduciam induerunt'. — I Brevior historia fra c. 1150 (Scr. r. D. I 16), i P. Olsöns Krønike (I 115) og hos Hamsfort har Sven og Knud skiftet Roller, idet Sven ('Sven Langfot', 'Sveno Langhæfodh') er bleven til Søn af 'Lodne' Knud, der er identisk med Hardeknud. Hos Hamsfort læses, at efter Lodne Knuds Død hans Sønner Frotho (Gorms Fader) og Sveno 'Daniae regno potiuntur'. — I P. Olsöns Krønike (I 114) hedder det om 'Sywardus' (= Sigtrygg): 'interfectus a Danis', og om den med ham identiske 'nepos Olavi, natione Dacus', der her hedder 'Giurth': 'quem occiderunt Dani'. Konge bliver i Siwards Sted 'Lothe Knut': det maa altsaa have været dennes (= Hardeknuds) Danske, der dræbte Siward. I Lunde-Aarb. og Ry-Aarb., der sammensmelter Forgængeren Giurth med Siward til én Person, læses om Gyurth det samme 'interfectus est' (Lund.) og 'hunc occiderunt Dani' (Ry.) (hos Hamsfort om Giurdo 'necatur'): dennes Efterfølger er i Ry-Aarb. 'Lothene Knut', i Lunde-Aarb. den fra Adam hentede 'Hardegon', der er traadt i Lodne Knuds Sted, idet han göres til Søn af Lodne Knuds Fader.

den forbyder ligefrem at rokke ved Ordene 'filius Suein' som meddelt af Sven Estridsön¹).

Naar vi nu Aar 934 hos Widukind af Corvei, der skrev 967, træffer en rex Danorum nomine 'Chnuba' (Mon. Germ. hist., Script. III 435) = Gnupa, saa maa denne Mand med det svenske, i Danmark ualmindelige Navn uden Tvivl have tilhørt samme Familie som Olav og hans Sønner og Sigtrygg = Sigerich. Vi maa altsaa for den nærmeste Tid efter Sigtryggs = Sigerichs Fald antage det samme som Prof. W. antager for en senere Tid

¹) Ifølge Roskilde Krønike berøvede Sven, Harthacnuts Fader, den engelske Konge 'Aldradus' Riget. Ifølge Afsnittet Kap. 60—64 i den større Olav Tryggvasonssaga (62, Fms. I 114) ægtede Hørðaknúts Fader 'Sigurðr Ormr í auga' den engelske Konge Ella's Datter 'Blája'. Hertil svarer, hvad Sven Aagesön fortæller om Kanutus' (Hardeknuds) Fader 'Siwardus', at han 'dum regno potiretur conquisito, regis interempti filiam thoro sibi sociavit'. Sagnet om Giftermaalet med den engelske Konge Æpælreds = Ælla's Datter, der oprindelig fortaltes om Hardeknuds Fader, er blevet overført paa Gorm, der ifølge Saxo (p. 469) ægtede 'Anglorum regis Hedelradi filiam' (hvad Sven Aagesön fortæller om Kanutus' Fader og den faldne Konges Datter 'quam dum more conjugali cognovisset etc.', er en ældre Form af den tilsvarende udførlige Fortælling hos Saxo om Gorm og Thyre): Konsekvensen heraf var, at Sagnet ogsaa maatte tillægge Gorm og Thyre en Søn ved Navn Knut (Danaast: om denne som ikke-historisk Figur sml. G. Storm, (Norsk) Hist. Tidskr. 2. Række II 176 ff.). Afsnittet i den større Olav Tryggvasonssaga fortæller videre, at Hørðaknútr blev opfostret af en Kong Gorm (= Kong Godrum af Østangel, som den angelsax. Krønike nævner ved Aar 875) og at han senere opkaldte sin Søn efter sin Fosterfader Gorm. Sagaafsnittets Forfatter (eller hans Kilde) kan, som han éne kender den rigtige Historie om Gorms Sejr over Gnúpa (Widukinds 'Chnuba'), ogsaa have bevaret rigtige Reminiscenser om Gorms Familieforhold. Da den nyvalgte Kong Ælla af Northumberland ifølge den angelsax. Krønike faldt ved Normannernes Erobring af York 867, kan hans Dattersön Hardeknud antages at være født kort før 870. Da Hardeknuds Søn Gorm er bleven opkaldt efter Kong Godrum af Østangel, der ifølge den angelsax. Krønike døde 890, maa Gorm antages at være født kort Tid efter Kong Godrums Død (sml. G. Storms Foredrag Om Navneopkaldelse, Ark. f. nord. Fil. IX 203 ff.) i samme Aar 890 eller 891. At Kong Gorm den 'gamle' slet ikke kan være bleven særdeles gammel efter vore Begreber, har allerede Rigsarkivar A. D. Jørgensen bemærket (Den nordiske Kirkes Grundlæggelse S. 184 Note).

efter denne Chnuba's Fald, at ved hans Død hans Magt ingenlunde var brudt. Vi maa altsaa antage, at Hardeknud og hans Søn Gorm ikke strax har vundet hele Sigtryggs Rige, men at det lykkedes Sigtryggs Slægt en Tidlang at bevare den Del af hans Rige, der var Hovedsædet for de Svenskes Magt, Egnen omkring Slesvig, maaske hele det senere Hertugdømme eller en stor Del af samme, som et selvstændigt Rige. 'Chnuba' = Gnupa II har rimeligvis været Sigtryggs Søn¹⁾.

Medens den Del af mine 'fortvivlede Undersøgelser' (Prof. W. S. 122), der drejede sig om 'Hardegon, filius Suein, veniens a Nortmannia', var ansete Historikeres Tanker og Resultater, kommer Antagelsen af to Gnupaer udelukkende paa min Regning. Men denne Antagelse er slet ingen 'skøn Formodning', men en Slutning, dragen af Præmisser, en Slutning, der uundgaelig er rigtig, saafremt Præmisserne er rigtige. Præmissen er, at 'Hardegon d, filius Suein' hos Adam I 54 har været Hardeknud, Gorms Fader. Af denne Præmisse følger Sætningen om de to Gnupaer med Nødvendighed. Det er en Slutning, der aldeles ikke kræver nogen Skarpsindighed: enhver, der kun har almindelig Menneskeforstand, indsér uden videre, at en Kong Gnupa ('Chnob'), der var død, da en Kong Sigtrygg ('Sigerich') som hans Efterfølger besteg Tronen, hvilken Sigtrygg senere overvandt af Hardeknud, Gorm den gamles Fader og Forgænger, ikke kan være identisk med en Kong Gnupa ('Chnuba'), der overvindes 934, altsaa i Midten (s. nedf.), eller naar den almindelige Antagelse skulde have Ret, mod Slutningen af Gorm den gamles Kongetid. Men Sætningen om de to Gnupaer er kun i denne Form ny og min Ejendom; i Virkeligheden indeholder den aldeles ikke noget nyt, og den er aldeles

¹⁾ At han skulde være født efter sin Fader Sigtryggs Død, hvad jeg i min Anmeldelse anførte som en Mulighed, er udelukket ved den Omstændighed, at han ikke har faaet sin Faders men sin Bedstefaders Navn (sml. G. Storm, Arkiv f. nord. Fil. IX 213 f.). Men han maa være født efter Gnupa I's Død.

ikke, som Prof. W. S. 113 (4) ironisk siger, et 'stort Fund', men noget man i en anden Form har vidst eller kunnet vide i over 800 Aar. Fra den Tid, da Adam af Bremen fortalte om 'Chnob', har de historiske Kilder indeholdt en Beretning om en 'Chnob', Svenskeren Olavs Søn, og en Beretning om en 'Chnuba', der overvandt af Henrik I, hvilke 'Chnob' (eller som man med to Hss. læste 'Ehnob') og 'Chnuba' (eller som man hos Thietmar af Merseburg læste 'Cnuto'), om end tildels kun lidet paaagtede, hvad der især gælder om Chnob, dog bestandig har været kendte af historiekyndige Mænd og bestandig har været ansete for at være to Personer. Gustav Storm (Norsk Hist. Tidsskr. 2. Række II 175), Handelsmann, H. Olrik (S. 70) og Wimmer har identificeret Chnob og Chnuba, hvorimod jeg har søgt at bevise, at de ikke kan have været identiske. Det nye bestaar altsaa udelukkende i, at jeg i Stedet for 'Chnob' og 'Chnuba' henholdsvis bruger Navnene 'Gnupa I' og 'Gnupa II'.

'Konge af Danmark' eller 'dansk Konge' kan nok Gnupa I, men ikke Gnupa II kaldes, og det er altsaa ikke nøjagtigt, naar min ærede Kollega S. 113 (4) lader mig have fundet to Konger ved Navn Gnupa, der begge to 'med rette kan hævde deres Plads inden for den danske Kongerække', medens den 'Gnupa den eneste', som R. v. Liliencron, Handelsmann og Wimmer har 'beriget Historien med', ifølge Prof. W. 'slet ikke kan faa Plads i den danske Kongerække'.

'Efter Prof. M.s egen Mening', siger Prof. W. S. 117, har Gorm jo 'fældet Gnupa II; men om denne Bedrift véd Adam lige saa lidt som om Gnupa I's Død'. Nej, men vidste hans Kilde da noget om denne Bedrift? Muligvis kunde Sven Estridsøn i sin Meddelelse til Adam have ignoreret den anden Gnupa, fordi denne i Modsætning til sin Fader og Oldefader ikke var Konge af Danmark, men en Smaakonge; men sandsynligvis har, som vi strax skal se, Sven Estridsøn slet ikke kendt den Gnupa, der var Gorm den gamles Modstander.

Ifølge Widukind er 'Chnuba' = Gnupa II af Henrik I 934

bleven overvunden og tvungen til at lade sig døbe (medens Gnupa I sikkert ikke har været døbt). Adam, der ikke kender Widukind, kender dog nok Henrik I's Tog: en dansk Biskop¹⁾ har fortalt ham (I 59), at Heinricus rex, 'cum exercitu ingressus Daniam, Gorm regem primo impetu adeo perterritus, ut imperata se facere mandaret et pacem supplex deposceret'. Som den danske Kirkehistorie paa Adams Tid i Danmark fortaltes, var altsaa Gnupa II glemt og Gorm selv som den samtidige danske Konge traadt i hans Sted²⁾. Uden Tvivl har ogsaa Sven Estridsön kendt Beretningen om Henrik I's Tog i samme Form som den danske Biskop og ansét den for historisk, men ikke villet fortælle om den tyske Konges Sejr over hans navnkundige Forfader. Ligesom Gnupa var glemt som Henrik I's Modstander, kender heller ingen dansk Kilde ham som Gorms Modstander³⁾: ogsaa Sven Estridsön har derfor rimeligvis ikke kendt ham og ikke kunnet meddele noget om hans Sammenstød med Gorm, og Adam er altsaa igen undskyldt, naar han ikke meddeler, hvad han aldrig har hørt⁴⁾.

1) 'Haec omnia referente quodam episcopo Danorum, prudenti viro, nos veraciter ut accepimus, sic fideliter ecclesiae nostrae tradimus'.

2) Sml. H. Olrik S. 71. I min Anmeldelse S. 25 opfattede jeg urigtigt Sagen saaledes, som om Gnupa i tysk Overlevering var bleven fortrængt af Gorm.

3) (Bortset fra Hamsforts 'Ennigumpus', Broder til 'Giurdo', kender de danske Kilder overhovedet ingen af de to Gnupaer.)

4) Prof. W. bemærker S. 117 (8): 'Hvis Sven Estridsön virkelig havde fortalt ham, at Gorm havde udført en saadan Bedrift (∴ fældet Gnupa), tvivler jeg nemlig ikke om, at Adam med sin bekendte Sandhedskærlighed ganske simpelt vilde have fortiet det. Det kunde nemlig aldrig falde ham ind at sige noget godt om den Gorm, som han hadede med sit kristne Hjertes hele Inderlighed, . . .' Jeg maa her igen forsvare min Lidelsesfælle Adam, hvem det i Prof. W.s Foredrag gik endnu værre ud over end over mig, idet han ikke alene, nøjagtig ligesom jeg, har gjort sig skyldig i en lang 'Række Fejl og Misforstaaelser' o. s. v., men ogsaa hans Sandhedskærlighed angribes. At min ærede Kollega, der (sammest.) 'kender Adam saa godt', har beskæftiget sig meget med de Norden vedrørende Afsnit i Adams Værk, vil vi gerne tro, men han 'kender' alligevel slet ikke den sandhedssøgende Adam, naar han kan

Hvad Saxo p. 468 beretter om, at Gorm skulde have ladet Kirken i Slesvig nedrive, og ligeledes hvad Adam (I 57) i uden Tvivl overdreven Form har hørt af den danske Biskops Mund om Fjendtligheder mod Kristendommen i Danmark før 934, er uden Tvivl med Urette kommet paa Gorms Regning¹⁾, medens det i Virkeligheden var den svenske Kongeæt, der indtil 934 spærrede Vejen for Kristendommens videre Fremgang. Om denne Kongeæt indtil Gnuþas Daab 934 gælder, hvad Adam I 54 beretter,

tro, at denne Forfatter, der samvittighedsfuld som faa Historieskrivere i Middelalderen jævnlig anfører sine Kilder, og hvis subjektive Troværdighed hvert Fremskridt i vor historiske Viden bringer til at staa i et bedre Lys, af ira eller studium kunde fortie en i hans Öjne sikker historisk Kendsgerning, der var af den Beskaffenhed, at han ifølge sit Værks Bestemmelse nødvendigvis burde have medtaget den. Hvad det specielle Tilfælde angaar, saa kunde Adam fra sit Standpunkt umulig be-
 trakte Gorms Sejr over Gnuþa som 'noget godt', som der kunde være mindste Anledning til at fortie af Had til Gorm; snarere kunde Adam, der ikke skrev en politisk Danmarks Historie, men en Historia Hamma-
 burgensis Ecclesiae, have betragtet den ene hedenske Konges Sejr over den anden som en for hans Kirkes Historie fuldstændig ligegyldig Sag. Havde Adam derimod vidst (hvad han sikkert ikke gjorde), at Gnuþa var døbt, kunde han kun have betragtet Gorms Sejr over Gnuþa, hvis han havde kendt den, som 'noget ondt'; at han i saa Tilfælde baade vilde have meddelt Gnuþas Daab og hans senere Nederlag, kan ikke betvivles.

¹⁾ (den Gorm), saaledes fortsætter Prof. W., 'hvem han som bekendt med Fordrejelse af hans Navn kalder "den grusomme 'Orm'" (crudelissimus vermis). Det danske Ordspil 'Orm' kan dog umulig komme paa Adams Regning, og 'grusom' er, hvis det er en Fordrejelse af Navnet, altsaa et Ordspil, ligeledes dansk (*grym* 'grum'). Men til Navnet 'Orm' indfandt dette Epitheton sig vist i Dansk af sig selv: Ordet 'draco' (i Ry-Aarb., Scr. r. D. I 151) oversættes 'then grømmæ orm' Nye D. Mag. V 165. Adams 'crudelissimus vermis' er ikke andet end en Gengivelse af et dansk 'grymmæ Orm': baade 'grymmæ' eller 'crudelissimus' og 'Orm' har Adam sikkert hørt af den danske Biskop. Ligesom mange yngre danske Kilder fortæller om Grusomheder mod de Kristne under Gorm og om en 'persecutio Gormoniana' (Scr. r. D. I 269. 336), har ogsaa yngre danske Kilder om Gorm 'regnat crudeliter' (smst. I 269) og 'crudelissimus' (smst. I 116. 231). 'Orm' (o: 'slange', 'draco'), af Adam oversat 'Wurm' ('Uurm'), er enten af Biskoppen eller af Adam paa Latin gengivet ved 'vermis'.

'omnes adhuc paganos fuisse' ¹⁾), medens den danske Kongeæt, Harald Blaatands Forfædre og deres nærmeste Paarørende, der ligeledes enten samtlig eller dog for største Delen var Hedninger, i al Fald havde været Genstand for kristelig Paavirkning i England.

Ved Henriks Sejr over Gnupa blev, som Adam (I 60) siger, 'ostium fidei gentibus apertum'. Umiddelbart efter Henriks Tog, vistnok i 935, har Ærkebiskop Unni af Bremen begyndt sin Missionsvirksomhed i Norden. At Unni gentagne Gange, som A. D. Jørgensen S. 190 formoder, altsaa ogsaa allerede tidligere, skulde have været i Danmark, finder jeg usandsynligt, dog kan dette staa hen (sml. Jørgensen S. 192), men at han i Aarene 936 eller 935—6 har prædiket og virket i Danmark, ogsaa paa de danske Øer (Adam I 61 'omnes Danorum insulas penetravit'), er en uomstødelig Kendsgerning, da han døde i Sverig i September Maaned 936 og blev begravet paa Bjørkø. Han er i Danmark traadt i Forbindelse med Kong Gorm og hans Søn Harald (Adam I 61, Roskilde Krøn. S. r. D. I 375, sml. H. Olrik S. 74 f.); Brevior Hist., Scr. r. D. I 17, nævner kun Harald. Hvilke Konger Unni maatte antages at have truffet i Sverig, har Sven Estridsøn fortalt Adam (I 63). Derimod findes ingen Kilde, der i Anledning af Unnis Missionsrejse véd noget at berette om et eget slesvigske Rige, der eksisterede i 935 eller 936, hvad der rigtignok kun er et argumentum e silentio imod dets Tilværelse. Hvis Sven Estridsøn i denne Sammenhæng havde fortalt om Chnob eller Sigerich, vilde Adam have meddelt det her, I 63, men baade om Chnob og om Sigerich berettede Sven Estridsøn, hvor der var Tale om en langt tidligere Tid.

Gorms Tog mod Gnupa véd ingen anden Kilde at berette om, end Forfatteren af det vigtige Afsnit Kap. 60—64 i Olav

¹⁾ Prof. W. siger S. 115, at Adam for de af ham nævnte 'Konger' «ikke har anden Interesse» end den, der udtales i disse Ord. Da Adam skrev en Kirkehistorie, var dette ogsaa fuldstændig i sin Orden.

Tryggvesöns större Saga (Kap. 63, Fms. I 116)¹⁾. Vi maa antage, at dette Tog, der gjorde Ende paa Gnupas Rige, har fundet Sted umiddelbart efter Henriks Tog, saaledes at Unni i 935 eller 936 umiddelbart nord for det tyske Riges Grænse forefandt Gorms og Haralds danske Rige. Thyres Fornyelse af Danevirket (Sven Aagesön Scr. r. D. I 49, Saxo p. 481) maa have fundet Sted umiddelbart efter Felttoget, medens Hæren var samlet, i samme Aar²⁾, og umiddelbart efter denne Bedrift er vistnok den mindre Jællinge-Sten bleven rejst. Som det var Thyre, ikke Gorm, der fornyede Danevirket, maa vi ogsaa antage, at det ikke var Gorm selv, men hans Søn Harald, der overvandt og fældede Gnupa og tilintetgjorde hans Rige. Ifølge Roskilde-Krønike (Scr. r. D. I 375) skal Harald have styret Riget i 15 Aar sammen med sin Fader og i 50 Aar efter dennes Død: da 65 Aar uden Tvivl vilde være en for lang Regeringstid, har det rigtige vistnok været, at Harald har styret Danmarks Rige i c. 50 Aar, fra c. 935, deraf de første 15 Aar i hans Faders Levetid³⁾. Til sin Sejr over Gnupa sigter Harald, naar han paa den større Jællinge-Sten siger, at han 'vandt sig hele Danmark'⁴⁾.

¹⁾ Sagaen beretter, at 'Kong Gorm drog med sin Hær ind i det Rige i Danmark, som hedder Reiðgotaland, men nu kaldes Jylland (i þat ríki í Danmörk, er kallat er Reiðgotaland, en nú er kallat Jótland)'. Skönt det hyppige 'Reiðgotaland' = 'Jylland' eller 'Danmark' vanskelig vil kunne forklares som stammende fra denne svenske eller gotiske Episode, føler man sig dog fristet til i Navnet, som det staar her, at se en Reminiscens om denne Episode (c. 891—935) og at opfatte 'Reiðgotaland' som det af Gøterne okkuperede Land, sml. hraiþkutum paa den svenske Rök-Sten, hvor Navnet betegner Østgøterne (s. Bugge, Antiqv. Tidskr. f. Sverige V 35).

²⁾ Sml. hvad der hos J. Steenstrup, Normannerne III S. 41—55 efter Kilderne berettes om Bygningen af de engelske Befæstninger i Tiden fra 910.

³⁾ Hvis dette er rigtigt, vilde Gorm have levet til c. 950 og opnaaet en Alder af c. 60 Aar (s. S. 256 Note).

⁴⁾ Om en Bedrift, som han havde udført som Regent, kan Harald Blaatand have talt saaledes, lige saa godt som Frederik VI som Konge kunde gøre det tilsvarende.

Prof. W. antager nu, at Gnupas Rige efter Gnupas Fald endnu har bestaaet videre i c. 15 Aar. Dette er jeg ude af Stand til at tro. Altsaa Gorm (hvis han selv var tilstede), Thyre og Harald skulde efter Sejren over Gnupa og efter Danevirkets Fornøelse simpelthen være draget hjem og have overladt den genvundne Landsdel til sin Skæbne, uden at have truffet Foranstaltninger til at sikre sig dens Besiddelse? En vigtig Foranstaltning i dette Öjemed var netop Grænsevoldens Fornøelse, men denne skulde foreløbig for et Tidsrum af c. 15 Aar ikke have været til nogen Verdens Nytte for Danmarks Rige, men kun have gavnet Danmarks Fjender i det lille slesvigske Rige, i Fald der skulde true dem en ny Fare sydfra, men i Praxis heller ikke have været til nogen Nytte for dem, hvis de nemlig, hvad Prof. W. formoder for Tiden imellem Henriks og Gorms Tog, støttedes af Saxerne? Der skal uomstødelige historiske Vidnesbyrd til, inden jeg tror dette.

I min Anmeldelse skrev jeg S. 21, at jeg ikke var i Stand til at tænke mig de to Dronninger Asfrid (Sigtryggs Moder, ifølge Prof. W. den 934 overvundne Gnupas Enke, efter min Mening Gnupa I's Enke og rimeligvis Gnupa II's Bedstemoder) og Thyre ved Siden af hinanden: Landstrækningen nord for Danevirke vilde være for lille til samtidig at rumme bægge Herskerinder ('würde für beide Frauen zu eng sein'). Prof. W. erklærer S. 121, at han 'aldeles ikke begriber', hvorledes mine Bemærkninger kan rettes som Indvending mod hans Fremstilling, og hans Ord viser, at han virkelig ikke har forstaaet dem. Han siger, 'den Forlegenhed, som Prof. M. kommer i, fordi han ikke kan tænke sig Asfrid og Tyre ved Siden af hinanden', er en Sag, som ikke vedkommer mig, da den Urimelighed aldrig har foresvævet mig, at Asfrid og Tyre delte Landstrækningen nord for Danevirke. At Tyre og Gorm havde deres Kongestol i Jællinge, véd vi jo alle, og at Asfrid med sin Mand og Søn herskede i Egnen om Hedeby, viser Vedelspang-Stenene. Men mellem Jællinge og Hedeby var der sandelig

Plads nok ikke blot for Asfrid og Tyre selv til at røre sig, men ogsaa for de Hære, som de sendte mod hinanden.' I denne rent lokale Betydning har jeg aldrig betvivlet Muligheden for de to Kvinders samtidige Tilværelse, men hvad jeg har ment med hin Sætning, er noget helt andet. Jeg siger, Asfrid og Thyre er ikke samtidig i hine Egne optraadt som Herskerinder ('gebietend aufgetreten'). I samme Egn, hvor Thyre c. 935 optraadte som Herskerinde, idet hun fornyede Danevirket, skal ifølge Prof. W. (i Festskriftet S. 35), efter at Thyre var draget bort, Gnuvas Enke, 'den stolte og energiske Asfrid', sammen med Sønnen Sigtrygg, 'vistnok støttet af sin mægtige Slægt i Sønderjylland', have styret Riget flere Aar efter Gnuvas Død (hvad der kan have været rigtigt for en c. 15—20 Aar tidligere Tid). Hvad jeg mente med min Bemærkning er omtrent det samme som hvad jeg ovenfor udtalte, hvor der var Tale om Danevirket: jeg mener, Thyre vilde ikke have taalt en anden Herskerinde ved Siden af sig og ikke have taalt, at der umiddelbart efter hendes Bortgang optraadte en anden Herskerinde i den nyvundne Landsdel, men hun vilde have truffet saadanne Foranstaltninger, at sligt ikke kunde ske¹⁾.

¹⁾ Hvor der er Tale om Forholdet imellem de to Dronninger, erklærer min ærede Kollega, at han maa «anke over, at Prof. M. indsmugler et lille Ord . . . Om den 'ædle' Kappelstrid mellem Asfrid og Tyre Danebod har jeg (Prof. W.) jo ikke sagt et Ord». Da jeg med Sikkerhed véd, at jeg aldrig med Vidende forandrer eller forvansker en andens Mening, blev jeg, da jeg hørte disse Ord, ikke lidet forbavset, og maatte hjemme undersøge, hvad det var, Prof. W. havde sagt, og hvad jeg havde sagt. Der er imidlertid en Omstændighed, som fuldstændig forandrer Sagen og som det var Prof. W.s Pligt at meddele, naar han fremkom med en saadan Beskyldning. Prof. W.s Ord 'Kappelstrid' er nemlig hos mig sat i Anførselstegn, det forudgaaende Adj. ædel ikke, og umiddelbart efter Ordet 'Kappelstrid' anføres i Parenthes Autor og Sted ('W. S. 34'), saaledes at ingen Læser et eneste Øjeblik kan være i Tvivl om, at 'ædel' siger jeg, 'Kappelstrid' siger Wimmer. [I Prof. W.s trykte Foredrag ses de ikke omtalte Anførselstegn paa den forudgaaende Side, hvor mine Ord anføres.] Prof. W. siger paa det anf. St. i Festskr.: 'Har ikke netop Kappelstriden mellem Asfrid og Tyre Danebod — to hinanden jævnbyrdige og værdige Modstandere og bægge mulig Jarle-

Idet min ærede Kollega S. 122 (13) f. imødegaar de sidste Ord i min Anmeldelse, i hvilke jeg advarede imod 'at lægge den historiske Overlevering til rette efter den for Mindesmærkerne vedtagne Kronologi' ('nach der angenommenen Chronologie der Denkmäler'), minder han om, at han længe før end han havde nogen Anelse om, at de Navne der findes paa den ældre Vedelspang-Sten, den eneste vi før 1887 havde at holde os til, tilhører historisk bekendte Personer, har udtalt, 'dels at Vedelspang-Stenen maatte henføres til Midten af det 10de Aarh., dels at Indskriftens hele Karakter viste bort fra Danmark, men havde bestemt Tilknytning til en Række samtidige svenske Runemindesmærker'. Dette er jo ikke andet, end hvad jeg antydede i mine sidste Ord, at først var Prof. W.s Kronologi til, først derefter hans historiske Fremstilling. 'Ikke har jeg da', siger Prof. W., 'i mindste Maade bygget min Theori paa andet end rent objektive Grunde'. Andet har jeg heller aldrig paastaet: jeg anerkender fuldtud, at min ærede Kollega har bygget sin runologiske Theori paa rent objektive Grunde; jeg mener kun, at de objektive Grunde, som hans Tidsbestemmelse er bygget paa, tildels ikke har været rigtige. 'At de historiske Kendsgerninger langt senere paa overraskende Maade bekræftede mine Antagelser baade med Hensyn til Mindesmærkets Alder(?) og dets Nationalitet [takket være Adam!], har naturligvis kun kunnet glæde mig. Og jeg har ikke i den Anledning behøvet, som Prof. M. siger, «at

døtre fra Sønderjylland — fra først af givet Stødet til de vældige Kampe ...?' Hertil bemærkede jeg i min Anmeldelse: 'I Stedet for den ædle 'Kappestrid' (W. S. 34) havde det vel snarere været et dødeligt Had, der besjælede de to Dronninger mod hinanden og ansporede dem til Bedrifter'. Jeg troede fuldstændig at opfatte Sagen i Prof. W.s Aand, naar jeg betegnede denne hypothetiske Kappestrid, som jeg ikke tror paa, som ædel, og jeg ved ikke, hvad Prof. W. saglig har at indvende mod mit Adjektiv, om han muligvis vilde have Kappestriden opfattet som uædel. Dersom jeg med det 'lille Ord', som Prof. W. siger, 'helt forandrer' hans Mening, er det i al Fald sket i god Tro fra min Side.

lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi». Tvært imod maa jeg vende dette Vaaben mod min Kritiker og sige, at det netop er ham, som til Fordel for en selvlavet Historie (efter Prof. M.s Udtryk «die richtiger gedeutete geschichtliche Überlieferung») vil øve Vold mod Monumenterne (efter Prof. M.s Udtryk «die angenommene Chronologie der Denkmäler ein wenig verschieben»).

Altsaa min ærede Kollega har ikke behøvet at lægge Overleveringen til rette efter den iforvejen fastsatte Kronologi; min, som jeg troede, rigtigere Tolkning af den historiske Overlevering derimod er 'en selvlavet Historie'! Er det ikke 'at lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi', naar man til Fordel for denne Kronologi rydder de af Overleveringen givne Tidsbestemmelser af Vejen? naar man mod Overleveringen dekreterer: 'Danmarks Rige styredes paa den Tid, som Adam her omtaler, af Gorm og efter ham af Sönnen Harald'? naar man for denne Forudsætnings Skyld forkaster Sven Estridsöns Beretning om at Helge havde været Konge för Olav? og for den samme Forudsætnings Skyld forkaster Beretningen om, at Olav vandt 'regnum Danicum' og mod Overleveringen erklærer, at 'Olaph', 'Chnob' og 'Sigerich' kun 'herskede over et lille Stykke af Danmarks Rige, nemlig Egnen om Hedeby'? naar man erklærer, at 'naturligvis' har Sven Estridsön meddelt Adam disse Navne i den Forbindelse, som man til Fordel for den iforvejen fastsatte Kronologi antager? En Fremstilling derimod, der bevarer de overleverede Tidsbestemmelser, der bevarer Efterretningen om Kong Helge, der med Overleveringen antager, at Olav vandt 'regnum Danicum' og at de af Sven Estridsön fortalte Begivenheder har fundet Sted för Kong Gorm, skal i Modsætning til hin anden være 'en selvlavet Historie'! Kritiske Operationer kan selvfølgelig i mange Tilfælde være nødvendige, men i hvilken historisk Fremstilling er Overleveringen mest 'lagt til rette' og hvilken er mest 'selvlavet', den der med Rette

eller Urette foretager kritiske Operationer og bestrider en Historieskrivers Sandhedskærlighed, eller den der ikke har behovet at foretage saadanne Operationer? To historiske Skikkelser, der i Overleveringen optræder som forskellige Personer i forskellige Tider, kan selvfølgelig alligevel muligvis have været identiske, men hvad er mest 'at lægge Overleveringen til rette' og hvad er mest 'selvlavet', at erklære dem for én Person, eller at lade dem vedblive at være to Personer levende i forskellige Tider? Sammensmeltningen af Adams 'Chnob' (i Tiden mellem 891 og 911) og Widukinds 'Chnuba' (934) maa jo være 'selvlavet' fra Prof. W.s Side, da han, hvor han foretager den, hverken anfører G. Storm eller Handelmann som sin Forgænger. Hvad er i højere Grad 'at lægge Overleveringen til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi' og hvad er i højere Grad 'selvlavet', at lade Overleveringens 'Hardegon, filius Suein' have været 'Haroldus, pater Suein' = Harald Blaa-tand, fordi 'de samtidige Monumenters uforvanskede og netop derfor uforkastelige Vidnesbyrd' (men vel at mærke, hvad Tidsbestemmelsen angaar i Prof. W.s ikke uomtvistelige Tolkning) kræver en Personlighed, der levede c. 950, eller, uden Hensyn til hin Kronologi men med Hensyn til Overleveringen, at lade ham være (Hardegond =) Hardeknud, Svens Sön? Og er det ikke 'at lægge den historiske Overlevering til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi', naar man for hine 'samtidige Monumenters Vidnesbyrd's Skyld mod enhver anden Overlevering antager, at et slesvigsk Rige efter Danevirkets Fornydelse er vedblevet at bestaa i c. 15 Aar indtil det af hin Kronologi fastsatte Tidspunkt? — Prof. W.s historiske Fremstilling er, som han selv siger, 'bygget paa Kombination af Indskrifterne med de skrevne historiske Kilder' (nemlig Widukind, Adam og den større Olav Tryggvesonssaga). Det samme er min Fremstilling, kun at jeg ogsaa benytter de danske 'skrevne historiske Kilder' som Støtte for Sven Estridsöns Meddelelser hos Adam, medens Prof. W. ignorerer de danske

Kilder (det er vel disse, han har for Öje, hvor han taler om 'de gamle Krønikers forvirrede Meddelelser' S. 122). Er det af denne Grund, at min Fremstilling skal være 'en selvlavet Historie'? Naar Prof. W. og jeg, efter hver at have talt sin Sag, træder tilbage, kan der vistnok ikke alene blandt Historikere, men overhovedet blandt videnskabelig dannede Mænd, ikke være to Meninger om, i hvilken Fremstilling Overleveringen i højere Grad er 'lagt til rette' og hvilken der er mest 'selv-lavet'.

Til de Ord jeg sluttede min Anmeldelse med: 'Det vil i dette Tilfælde være rigtigere, at forskyde den for Mindesmærkerne vedtagne Tidsbestemmelse en Smule efter den rigtigere tolkede historiske Overlevering, end omvendt at lægge den historiske Overlevering til rette efter den for Mindesmærkerne vedtagne Tidsbestemmelse', bemærker min ærede Kollega S. 122 (13): 'Enhver vil vist indrømme, at disse Ord tagne i al Almindelighed udtaler en just ikke ny, men derfor ikke mindre gylden Sandhed. Anvendte paa det specielle Tilfælde, hvorpaa Prof. M. tænker, synes de mig derimod at indeholde en blodig Ironi, og de vil med Styrke kunne vendes netop mod hans egen Fremstilling.'

Heldigvis for mig læser jeg den 'blodige Ironi' kun i min ærede Kollegas Ord, men ser den som rettet mod mig ikke i Virkeligheden. Det er fuldstændig rigtigt, at det netop er mig, som til Fordel, ikke for en 'selvlavet' Historie, men for en saadan, i hvilken Overleveringen ikke er lagt til rette efter Mindesmærkernes formodede Kronologi, vilde 'øve Vold mod Monumenterne' (o: mod deres Kronologi), nemlig se efter, om der ikke muligvis var en Fejl i Regningen. 'Men (S. 123) herimod nedlægger Monumenternes Sprog og Skrift (o: Prof. W.s 'fastsatte' Kronologi) deres suveræne Veto' (!).

I Slutningen af sit Foredrag siger Prof. W., idet han tror at have 'vist, at Rune- og Sprogformer ikke paa nogen Maade tilsteder at henføre Vedelspang-Stenene til den Tid, som Prof.

M. ønsker' (S. 132): 'Hvis Prof. M. derfor havde Ret i sin historiske Udvikling, var der for mig kun én Udvej, som jeg ikke vilde betænke mig paa at vælge. Jeg maatte sige: da Runestenenes Gnupa umulig kan være Prof. M.s Gnupa I (o: Adams Chnub), maa han altsaa være Prof. M.s Gnupa II (o: Widukinds Chnuba, Sagaens Gnúpa). Men Stenenes Vidnesbyrd vilde nødvendigvis kræve, at vi efter Gnupa II ogsaa maatte indsætte en Sigtrygg II, ligesom Sigtrygg I fulgte efter Gnupa I. Jeg véd ikke, om Prof. M. tør vove denne historiske Kombination. For mig er dens indre Usandsynlighed saa aabenbar, at der maatte kræves de vægtigste Grunde, for at jeg skulde kunne ansé den for mulig.' Der skal ogsaa for mig Grunde til, der er vægtigere end Prof. W.s ikke af noget tvingende Bevis ledsagede Ord 'umulig', før end jeg antager en Sigtrygg II. Men ser vi bort fra en Efterfølger, der (sammen med sin Moder) skal have styret Gnupa II's Rige efter Danevirkets Fornøelse c. 935—950, i hvilket Punkt for mig Usandsynligheden beror, og holder vi os kun til Navnene, saa vilde man ikke kunne sige, at der i disses Rækkefølge var noget usandsynligt (s. G. Storms Foredrag om Navneopkaldelse), sml. Rækkefølgen Pipin (af Heristal), Karl (Martel), Pipin, Karl (den store). I Fald Gnupa II var Stenenes Gnupa, er det jo ikke givet, at Adams 'Sigerich' var en Sigtrygg; men hvis (under hin Forudsætning) en Rækkefølge Gnupa, 'Sigerich', Gnupa, Sigtrygg er given, taler ingen 'indre Usandsynlighed' imod, men efter de af G. Storm paaviste Regler for Navneopkaldelse tværtimod en indre Sandsynlighed for, at ogsaa 'Sigerich' var en Sigtrygg. Dersom Gnupa II var 'Sigerich's Søn, er det ikke alene sandsynligt, men det var saa godt som uundgaaeligt, at han, naar han fik en Søn efter at hans Fader var bleven fædet af Svens Søn, opkaldte sin Søn efter sin Fader.

Hvis Gnupa II skulde have været Faderen til Stenenes Sigtrygg, altsaa Odinkars Datter Asfrid denne Gnupas Dronning, saa kunde hvad Prof. W. har sagt om Dronning Asfrid, for saa

vidt som han taler om Enkens Protest mod den paatvungne Daab, muligvis have været rigtigt (dog kunde *'wl Gnúpu'* ogsaa have været den første Gnupas Gravminde, paa hvilket Asfrid rejste Stenen efter sin Søn og vistnok ogsaa efter sin Ægtefælle). Men at Asfrid sammen med Sønnen Sigtrygg skulde have styret Riget flere Aar efter Gnupas Død, kan, hvis denne har været Gnupa II, under ingen Omstændigheder antages. Om Sønnen Sigtrygg vilde vi tværtimod¹⁾ antage, at han er falden i den fortsatte Kamp kort Tid (maaske faa Maaneder) efter Faderen paa et sydligere Sted end denne, nærmere Danevirke og Slien (han kunde i saa Tilfælde muligvis have været Sagaens Kong *'Silfraskalli'*, der skal være bleven fældet af Gorm efter Gnúpa, nærmere Slien). Sigtrygg vilde fra sin Faders Død være bleven kaldet *'Konge'* og kunde derfor kaldes *'Konge'* paa den danske Vedelspang-Sten. Danevirkets Fornyelse kan, hvis denne yngre Sigtrygg har været til, først have fundet Sted efter hans Overvindelse. Efter at Gorm, Thyre og Harald var draget hjem, vilde Asfrid have rejst Stenene efter Sigtrygg paa *'Gnupas Vi'*, saaledes at Vedelspang-Stenene vilde have været samtidige med den mindre Jællinge-Sten. Thi at Prof. W. kan sige os, at Formerne aft og þaun først kunde skrives fra 950 og ikke 14 eller 15 Aar tidligere, 935 eller 936, tror, foruden ham selv, næppe nogen. Vi kan ikke ene paa Grundlag af den i Prof. W.s Foredrag fremsatte Sandsynlighedsslutning, der, som jeg tror at have vist, er bygget paa en urigtig lingvistisk Forudsætning, antage en saadan historisk Urimelighed, som et selvstændigt slesvigsk Rige, der skulde have bestaaet *'flere Aar'* efter Danevirkets Fornyelse til c. 950²⁾.

¹⁾ Lignende R. v. Liliencrons Antagelse (1888, S. 17), men ikke fuldstændig svarende til den.

²⁾ Ifald Stenenes Sigtrygg skulde have været Gnupa II's Søn, vilde den svenske Kongeæfts ældre Historie indtil den ældre Sigtrygg = Adams *'Sigerich'* i nogle underordnede Punkter have haft et noget anderledes

Spørgsmaalet om, hvorvidt en saadan yngre Sigtrygg, der vilde have været Konge i kort Tid efter Gnupa II's Død før Danevirkets Fornylse, er paaviselig, d. v. s. om Stenenes Sigtrygg har været en Søn af Gnupa II, er for mig af underordnet Betydning, da dette Spørgsmaal er vigtigere i runologisk end i historisk Henseende. Det drejer sig altsaa om, hvorvidt det med tvingende Grunde kan bevises, at Vedelspang-Stenene ikke

Udseende, end i min Anmeldelse S. 21 ff. og ovenfor S. 240 ff. antaget. Den ældre Sigtrygg behøvede ikke at være født af en dansk Moder, og kunde heller ikke være det, ifald han var Gnupa II's Fader, da Gnupa II, naar han efterlod sig en kampdygtig Søn, maatte være født senest c. 900. Gnupa II's Søn, der vilde være bleven opkaldt efter den ældre Sigtrygg, maatte være født kort før 920, efter Sigtrygg I's Fald. Da Gnupa I maa være død, før end Gnupa II kunde opkaldes efter ham, kunde denne paa den anden Side heller ikke være født længe før 900. Altsaa maatte Olav og som hans Efterfølger Gnupa I have regeret i det 9de Aarh.s sidste Aarti. Efter Gnupa I maatte hans Broder Gyrd være fulgt som Konge (saaledes at af hvad Adam betegnede som 'incertum', 'alter post alterum' havde været det rigtige). Hvis Sigtrygg var fulgt efter Gnupa I, kunde Adams 'parvo tempore', sagt om Sigerichs Regeringstid, ikke have været rigtigt. Sigtrygg var vel, hvis han var Gnupa I's Søn, ved dennes Død et lille Barn paa c. to Aar. Efter Gyrd fulgte i det 10de Aarh.s andet Aarti hans Søn eller Brodersøn Sigtrygg, der blev fældet af Svens Søn. Hvis Gnupa II var Sigtryggs Søn, maatte denne have været Gyrd's Søn, født c. 880, altsaa Sigtrygg vilde i saa Tilfælde sammen med sin Fader og Bedstefader som Dreng være kommen over fra Sverig. Men Gnupa II kunde ogsaa have været Gnupa I's Søn, der var født efter Faderens Død, altsaa enten Sigtryggs yngre Broder eller Fætter.

At den svenske Kongeæts anden Konges, den svenskfødte Gnupa I's Søn, hvis han var Stenenes Sigtrygg og den danske Asfrid hans Moder, har faaet baade en svensk og en dansk Gravskrift er begribeligt. Det kan dog selvfølgelig ingenlunde kaldes utænkeligt, at den svenske Tradition har holdt sig saa længe, at, kun 15—20 Aar efter den første Sigtryggs Død, den fjerde eller femte svenske Konges, den i Danmark fødte Gnupa II's Søn, endnu kunde faa en svensk Gravskrift ved Siden af den danske. — Paa den anden Side er det forstaaeligt, at efter en ung ugift Mand, Gnupa II's Søn, hvis han var Stenenes Sigtrygg, Stenene er blevne rejste af hans Moder. Men hvis Vedelspang-Stenene er blevne rejste efter Gnupa I's Søn og en Sigtrygg II slet ikke har været til, kan det antages, at Sigtryggs Hustru var død og hans Søn Gnupa II et lille Barn, hvorfor Stenene efter Sigtrygg rejstes af Moderen.

kan sættes længer tilbage i Tiden end til c. 935, at de ikke kan være fra c. 920. Da Prof. W. indtil nu ikke har bevist, at Formen *aft*, der, som jeg tror at have vist, forudsætter Nasaleringens Tilstedeværelse og intet har at gøre med Nasaleringens Opgivelse i Aarhundredets sidste Halvdel, og at den fra Sverig medbragte Form *þaun* ikke kunde skrives c. 920, ser jeg mig ikke nødt til at antage to Sigtrygger, men betragter det indtil videre som det sandsynligste, at Vedelspang-Stenenes Gnupa var Adams 'Chnob', Gnupa I, og nøjes med hans Søn = Adams 'Sigerich' som Sigtrygg den eneste¹⁾.

To Gnupaer derimod bliver vi ikke fri for. Dette staar urokkelig fast, saa længe ikke min Forklaring af 'Hardegon, filius Suein' med tvingende Grunde er gendreven, ikke med filologiske Midler (thi den filologiske Forklaring er kun en ikke uundværlig Støtte for Hovedsætningen, men ikke selve Hovedsagen), allermindst med runologiske Midler, men ad historisk Vej. En ansét Historiker har tilskrevet mig, at han angaaende Gnupa I og Gnupa II maa give mig fuldstændig Ret. Min ærede Kollega Prof. W., der (S. 113) 'af al Ævne' vilde søge atter at udvise de to Gnupaer af Historien, hvor han 'haaber, at de aldrig nogensinde vil faa fast Fod', har ikke erkendt, hvad det i dette Öjemed först og fremmest gjaldt om at angribe; thi han har slet ikke rørt ved min Forklaring af 'Hardegon, filius Suein' udover, at han har givet sin Forklaring, ja han har ikke engang med et eneste Ord anført min Opfattelse af hin 'betydningsfulde Sætning' hos Adam. Hvis Prof. W.s Forklaring af 'Hardegon, filius Suein', som 'Harald Blaatand' eller en med ham samtidig norsk Høvding

¹⁾ Vi har (S. 245 Note) set, at de danske Kilders (Ry-Aarb. og P. Olsöns) 'nepos Olavi et ipse natione Danus', der fuldstændig passer paa Gnupas og Asfrids Søn Sigtrygg, svarer til Sven Estridsöns 'Sigerich' (medens ingen dansk Kilde har bevaret Erindringen om Gnupa II eller nogen Søn af ham eller nogen, der kunde svare til denne sidste som Modstander af Gorm eller Harald Blaatand).

skulde være rigtig, saa vilde det rigtignok følge af sig selv, at min Forklaring er urigtig, og saa var der rigtignok (S. 133) 'intet andet Valg end snarest muligt atter at opgive Gnupa II og nøjes med Gnupa I og eneste'.

Kærnepunktet i min historiske Udvikling er: 'Hardegon, filius Suein' er Gorms Fader Hardeknud Svenssön. Følgelig er Faderen til Hardeknuds Modstander (Chnob) en Gnupa I, og Hardeknuds Söns og Sönnessöns Samtidige (Chnuba, Sagaens Gnúpa) en Gnupa II.

Supplément à l'article intitulé

Point de fusion de la glace au contact de corps gazeux.

Par

K. Prytz.

Après l'impression de mon article p. 151—166, je suis venu à reconnaître, pour les équations (1) et (2), une interprétation qui jusque-là avait échappé à mon attention. En effet, dT n'est pas la dépression du point de congélation dans le sens général, car c'est la somme de l'action directe de la pression sur le point de congélation et de l'action qu'exerce la quantité de matière dissoute. L'anomalie supposée — page 163 — du point de congélation pour des solutions de gaz à faibles coefficients d'absorption, n'a donc pas lieu. Car, en cas de solutions suffisamment étendues, on peut écrire (2) sous la forme

$$dT = -\frac{(v_1 - v_2) T dP}{LI} - \frac{T^2 adP}{273 LI}.$$

Ici le premier membre représente l'action directe de la pression, et le dernier l'action de la matière dissoute. En substituant dn à dP , l'on constate l'identité du second membre avec l'expression de M. *van't Hoff*.
